

Л. Р. ОСТАШ

СЛОВ'ЯНСЬКІ АВТОХТОННІ ВЛАСНІ ОСОБОВІ ІМЕНА-КОМПОЗИТИ В ЧЕСЬКИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ ПРИЗВИЩАХ

У статті аналізуються компоненти слов'янських автохтонних власних особових складних імен (комполітів) у прізвищах чехів і українців. Виділено однакові компоненти, що активно вживалися в обох антропоніміях при творенні прізвищ. Констатується певна специфіка визначення походження і первісного значення прізвищ, утворених від слов'янських автохтонних імен-комполітів.

Ключові слова: ім'я-комполіт, прізвище, словотвірна модель, етимологія.

Слов'янські автохтонні власні особові імена становлять значну частину сучасного чеського й українського іменників. Крім цього, вони відіграли важливу роль у формуванні чеської та української національних антропонімічних систем. Зокрема, після поширення серед чехів та українців християнства вони могли переходити у розряд імен-прізвищ, прізвищ і згодом, під час формування класу прізвищ, послужили основами для багатьох чеських та українських прізвищ. Частина цих імен функціонує і зараз як власні особові імена і в чехів (Bohumil, Hostivít, Jaromír, Veleslav та ін. — Кп. ¹, 69, 98, 105, 172), і в українців (Борислав, Володимир, Всеволод, Любомир, Мирослав та ін. — ВІЛ, 43, 48–49, 73, 78). Разом із тим деякі слов'янські автохтонні імена (далі — САІ) в обох антропоніміях у процесі їх розвитку поступово виходили з ужитку. Таким чином, вивчення прізвищ дає змогу зібрати воедино слов'янські автохтонні імена минулого й сучасного ².

У чехів і в українців деякі САІ-комполіти збереглися у прізвищах у повній формі: ч. Branislav, Budslav, Ctibor, Domorad, Duchoslav, Kazimír, Milrád, Semerád, Semirád, Semorád, Semrád (< Sěmirad), Stibor (< Ctibor), Šebor (< Všebor),

¹ Список скорочень див. у кінці статті.

² Джерельною базою для статті послужили опубліковані та рукописні словники сучасних чеських та українських прізвищ (Knappová M. Příjmení // Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost. — Praha, 1994. — S. 610–624 — 1500 найпоширеніших і найтиповіших сучасних чеських прізвищ; Moldanová D. Naše příjmení. — Praha, 1983 — понад 13 тис. сучасних чеських прізвищ; Радіон Ст. Словник українських прізвищ в Австралії. — Мельбурн, 1981 — 6 238 прізвищ; Редько Ю. К. Словник сучасних українських прізвищ : У 8-ми т. — Львів, 1975; машинопис, зберігається у відділі рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаніка НАН України. — Шифр о / н — 3824 т. 1–8 — 25 809 прізвищ. Оскільки словник Ю. К. Редька був завершений 25 років тому, ми використовуємо його як джерельний матеріал, однак переважно не послуговуємося його етимологіями, які часто вже є застарілими. Про цей словник докладніше див.: Осташ Л. Р. «Словник сучасних українських прізвищ» Ю. К. Редька в контексті слов'янської антропоніміки кінця ХХ століття // Українська пропріальна лексика. — К., 2000. — С. 106–114; Редько Ю. К. Довідник українських прізвищ. — К., 1969 (близько 4 тис. прізвищ.), а також матеріали індивідуальних картотек сучасних чеських та українських прізвищ, укладених на основі блокнотних записів автора статті (БЗ).

Václav
діале.
Благос
Дома
слідо
Казм
69),
Свят
Тато
Stibor
Václav
Богд
маже
З
авто
пози
вितк
прик
П
ходи
яких
К
осно
Бел-/
Біла
(БЗ: У
укр. Л
(БЗ: Р
(< Бо
Болес
Борис
87): Л
Брат
208-
210);
Буд-/
Воло
(Шул
(Рес
Вели
ХД, 1
84); Л
топо
Вите
Vít,
тіць
(Р, 32
Водя
пор.
Крсь
(ДМ
147);
тим
похо
особ
Д, 96
Гнів
Гон-

Václav (Mold., 46–47, 57, 61, 101, 144, 187, 206, 218, 227, 258), Vojtěch (Кп., 623) і діалектний варіант Vůjtěch (Mold., 275), Stanislav (SČS, 460), Vladislav (БЗ); укр. *Благодисл* (БЗ: См м), *Богдан* (Р, 164), *Богорад* (БЗ; Лв м), *Домарад* (Р, 638), пор. *Домарадъ* (ХД, 22), *Дорогобід* (Р, 642), прізвище змінилося фонетично внаслідок одзвінчення кінцевого -т у -д, пор. *Дорогобыть* (ХД, 68–69), *Казмір*, *Казмір* (Р, 824–825), *Переяслав* (Р, 1545), пор. САІ і топонім *Переяслав* (Бучко, 69), *Самбор* і діалектний варіант *Самбур* (Р, 1764), пор. *Самборъ* (ХД, 22), *Святогор* (Р, 1783), *Станімир*, *Станіслав* (Р, 1904–1905), *Судомір* (Р, 1944), *Татомір* (Р, 1971). До них могли додаватися суфікси і суфікс-флексія -а: ч. *Stibůrek*, *Časlava*, *Domorádek*, *Lstibůrek* (< *Lstibor*), *Stiborek* (< *Stibor*), *Stibofík*, *Václavek*, *Václavík*, *Vaclavovic* (Mold., 51–52, 57, 132, 218, 258), укр. *Богданович*, *Богданюк*, *Казміра*, *Казмірів*, *Казмірбич*, *Казмірчук* (Р, 162, 824), *Домажірова* (жін.) (БЗ: Лв м).

Значно більшою кількісно є група прізвищ, в основі яких наявні слов'янські автохтонні відкомпонитні імена, тобто імена, що розвинулися від давніх композитів морфологічним способом — шляхом скорочення та наступного розвитку цих скорочень у різні нові похідні, переважно суфіксальні утворення. На прикладах таких прізвищ досить прозоро простежується праслов'янська основа.

Прізвища творилися семантичним способом, якщо народні варіанти переходили у прізвища без змін, і морфологічним, якщо вони служили основами, до яких додавалися патронімні, посесивні та поліфункціональні форманти.

Компоненти, утворені внаслідок вищезгаданих скорочень, простежуються в основах прізвищ як у чехів, так і в українців. В українців це такі компоненти:

Бел-/Біл- (< **Бъл-**), пор. серб. і хорв. *Vjelimir* (Железняк, 103): *Белій* /*Белій*, *Белім*, *Беліця*; *Білава*, *Білах* (Р, 101–104, 133–146); **Благ-** (< *Благославъ* — ХД, 18): *Благута* (Р, 149), *Благу* (БЗ: Хм м); **Близ-** (< *Близборъ* — ХД, 18): *Блізно* (Рад., 8), *Близнюк* (БЗ: Тр м); **Бог-**, пор. давнє укр. *Богуф(хв)аль* (Туп., 113), п. *Bohurad* (SSNO, I/2, 197): *Богак*, *Боган* (Р, 164–165); *Богута* (БЗ: Рв); **Бож-** (< *Божедаръ*, *Божеборъ* — Д, 96): *Божейко*, *Божіко*, *Божук* (Р, 169–170); **Бон-** (< *Боимиръ*, *Боиславъ* — ХД, 24): *Бойкєвич*, *Бойко*, *Бойчун* (Р, 171–172); **Бол-** (< *Болелють*, *Болеславъ*, *Болестрахъ* — ХД, 20, 22, 27): *Болій*, *Болок*, *Болох* (Р, 175–177); **Бор-** (< *Боривой*, *Бориславъ* — Д, 96): *Борак*, *Борєнко*, *Боруца* (Р, 180–191); **Бран-**, пор. болг. *Бранислав* (Ил., 87): *Брана*, *Бранюк* (Р, 197), *Бранько* (БЗ: Хм); **Брат-** (< *Братиславъ* — Железняк, 14): *Братак*, *Браташ*, *Братейко*, *Братко* (Р, 198–200); **Брод-** (< *Бродиславъ* — Д, 96): *Брѳда* (Р, 208–209); *Бродак*, *Бродчук* (Д, 96); **Брон-** (< *Бронимиръ*, *Брониславъ* — Д, 96): *Брончук* (Р, 210); *Бронько*, *Бронинько* (Д, 96); **Бряч-** (< *Брячиславъ* — ЕСЛГНПР, 25): *Брячак* (Р, 213); **Буд-** (< *Будивой*, *Будомиръ* — Д, 96): *Будас*, *Будко*, *Будѳла* (Р, 218–221); **Буи-** (< *Буимиръ*, *Волобуи* — ХД, 18): *Буйко*, *Буйчук* (Р, 223); *Буяк* (Д, 96); **Бут-**, пор. псл. **Butьmigrь*/**Butьmęgrь* (Шульгач УСП, 52), укр. *Голобуть* (ССМ, I, 248), пор. козацьке ім'я *Бу(т) Демьченько* (Реєстр, 137): *Бутко*, *Бутбич* (Р, 243); *Бутько* (БЗ: Зп); *Бутенко* (Рад., 13); **Вел-** (< *Велиборъ*, *Велидаръ*, *Велимиръ* — ХД, 19, 22, 61): *Вєлюш*, *Вєляда*, *Вєлькѳ* (Р, 283); **Верг-** (< *Вертижиръ* — ХД, 19): *Вертії* (РД, 84), *Вертюк* (БЗ: Хм); **Верх(о)-** (< *Верхославъ* — ХД, 19): *Верхѳлик* (РД, 84); *Верхѳла* (БЗ: Лв м); **Вид-/Від-** (< *Видимиръ*, *Видославъ* — Мор., 38), пор. сучасний укр. топонім *Видимир* (Бучко, 61): *Відіш*, *Видѳвський*; *Відійко* (Р, 298, 309); **Вит-, -внт** (< *Витогостъ*, *Витомиръ* — Мор., 40, 63): *Виткович* (РД, 85); *Витєнко*, *Вітів*, *Вітик* (Рад., 146); *Віт*, *Вітович* (БЗ: Хм); **Виш-** (< *Вышеборъ*, *Вышемиръ* — Мор., 53): *Вишїтїнський*, *Вишїтїцький* (Р, 305); **Влад-**, пор. *Владимиръ*, *Владиславъ* (Железняк, 64): *Влад*, *Владкѳ*, *Владюк* (Р, 320–321), *Владига* (БЗ: м. Самбір Лв); **Вод(и)-, -вѳдъ** (< *Водиратъ*, *Островѳдъ* — ХД, 19): *Водяник*, *Водянійца* (РД, 87); *Водячук* (БЗ: Лв м); **Вон-, -вон** (< *Воиславъ*, *Горивои* — ХД, 19), пор. імена *Война Немѳрич* (ССМ, I, 187), *Война* Тируненко (Реєстр, 97), особову назву *Кръстина*, дочка *Воиславина* (ССМ, I, 188), а також укр. топонім XVII ст. *Во(и)славьчи* (ДМВН, 181): *Войдїло* (РД, 87), *Война* (БЗ: Хм м); **Вол-** (< *Волимиръ* — ХД, 19): *Волян* (Рад., 147); **Ворот(и)-** (< *Воротиславъ* — ХД, 20), пор. козацьку прізвищеву назву Анѳдрїї *Воротимира* (Реєстр, 44): *Воротїло* (РД, 88); **Вяч-** (на думку Ю. К. Рєдька, прізвище *Вячко* походить від власного імені *В'ячеслав* — Р, 277), пор. також *Вятславъ* Дмитровський і особову назву «сы(н) вачьковича» (ССМ, I, 235); **Гнев-/Гнів-** (< *Гнѳв-*) (< *Гневомиръ* — Д, 96), пор.: пань *гнѳвош* (ССМ, I, 245): *Гневак*, *Гневко*, *Гневѳшєвський* (Р, 450); *Гнівѳш*, *Гнівѳш* (Д, 96); **Гѳд-** (< *Гѳдимиръ*, *Гѳдиславъ* — ХД, 8): *Гѳдик*, *Гѳдїнко*, *Гѳдїв* (Р, 455–456); **Гѳи-** (< *Гоиславъ* — Мор., 60; *Гоимиръ* — ХД, 19): *Гѳй*, *Гѳїда*, *Гѳїдик* (Р, 457); **Гѳл-**, пор.

Р. ОСТАШ

ЩАХ

ових складних
и, що активно
едифіка визна-
к автохтонних

гія.

частину су-
али важливу
імійних сис-
янства вони
і час форму-
українських
ена і в чехів
і в українців
П, 43, 48–49,
САІ) в обох
у. Таким чи-
хтонні імена

цах у повній
, *Milrād*, *Se-*
g (< *Všebor*),

ники сучасних
tinu pro školu a
іших сучасних
часних чеських
, 1981 — 6 238
— Львів, 1975;
. В. Стефаніка
к Ю. К. Рєдька
атеріал, однак
ими. Про цей
щ» Ю. К. Рєдь-
са пропрїальна
ищ.— К., 1969
них чеських та
53).

о, 2002, № 2–3

п. *Голислав* (Мор., 61), давнє укр. *осташь голобуць* і суфіксальний дериват *голко залґський* (ССМ, I, 248): *Голейко*, *Голєнко*, *Голіч* (Р, 459); **Гор-** (< *Гориславь*, *Горевой* — Д, 96): *Горай*, *Гораи*, *Горєчко* (Р, 474–492); **Гром-** (< *Громославь* — ХД, 27): *Громак*, *Грѳмик*, *Громіко* (Р, 525–526); **Гуд-** (< *Гудомирь* — Д, 97): *Гудак*, *Гудєнко*, *Гудь* (Р, 534); **Дал-/Даль-** (< *Далєборь* — ХД, 19): *Далєцький*, *Даніда*, *Даляк* (Р, 561); **Дед-/Дід-** (< *Дѣд-, -дѣдь*) (< *Дѣдумиль*, *Желидѣдь* — ХД, 19): *Дѣда*, *Дедюк*, *Дедюра*, *Дедик*, *Дедів*, *Дедусь* (Р, 577–592); *Дідєнко*, *Дідик*, *Дідоха* (Рад., 20); **Доб-** (< *Добєславь* — ССМ, I, 304): *Добей*, *Добко*, *Добосєвич*, *Доб'яш* (Р, 627–628); **Добр-** (< *Доброгость* — ССМ, I, 306), пор. чол. ім'я «Никыта и добре зографи», жін. ім'я «сестра Добра», а також одночленне іменування «доброславець» (ССМ, I, 305): *Добрійця*, *Добрійшин*, *Доброшєнко* (Р, 628); **Долг-** (< *Долгомиль* — ХД, 19): *Долгало*, *Долгуник* (Р, 635), *Долгун* (Рад., 22); **Драг-** (< *Драгомирь* — Д, 97, *Драгославь* — ССМ, I, 324), пор. козацьке ім'я *Драгга Симєнко* (Реєстр, 175 зв): *Драган*, *Драгуш* (Р, 647–648), *Драгула* (БЗ: Лв); **Дух-, -духь** (< *Духославь*, *Бездухь* — ХД, 19): *Духнич*, *Духівчико* (Р, 681); **Жел-** (< *Желибрать*, *Желиборь*; перший компонент пов'язують з апелятивом *желати* «бажати, прагнути» — ХД, 19): *Желєх*, *Желєхович*, *Желєшко* (Д, 97); *Желєнко*, *Желок* (Рад., 158); **Жив(и)-, -живь** (< *Живиславь*, *Дабивживь* — ХД, 19): *Живак*, *Жіван*, *Живєга*, *Живіло*, *Живляк*, *Живко* (Р, 706); **Жид-** (< *Жидєборь*, *Жидєславь*, *Жидомирь*, *Жидославь*) від первісного *Сьдѣ* — шляхом переходу *Сьдѣславь* > *Здѣславь* > *Жидиславь* > *Жидиславь* або від імен-комполітивів з препозитивним або й постпозитивним компонентом **Жит(е, и, о)-, -жить** шляхом одзвінчення кінцевого -г у -д типу *Жит[иславь]* > *Жид[иславь]* > *Жидь* чи й *Жит[иславь]* > *Жить* > *Жидь* — ХД, 161–162): *Жидєнко*, *Жидик*, *Жидяк* (Р, 708–709); **Жизн-, -жизн** (< *Жизномирь*, *Доброжизнь* — ХД, 20), пор. також давній укр. антропонім *Доброжизн*, сучасний укр. топонім *Жизномир* (Бучко, 61): *Жизнєвський* (< с. *Жизнів*, *Лемківщина*), *Жизномирський* (< с. *Жизномир*, *Тр*) (Р, 709); **Жир-, -жирь** (< *Жирославь*, *Лютожирь*, пор. апелятив *жирь* «багатство», «корм» — ХД, 20): *Жірик*, *Жирій*, *Жирко*, *Жиріха* (Р, 711–712); **Жит-** (< *Житомирь*, *Житогои* — Демч., 59): *Житар*, *Житинчук*, *Житкевич* (Р, 712–714); *Житко* (Рад., 159); **Зв(е, ѳ)н-, -звонь** (< *Звениславь*, *Курозвонь* — ХД, 20): *Дзвінка*, *Дзвінок*, *Дзвінчук* (Р, 599); *Дзвончак* (Рад., 26), *Звінко* (БЗ: Хм); **Казн-, -казь** (< *Казимирь*, *Доброказь* — ХД, 20); *Казимир*, *Казва*, *Казів*, *Казко*, *Казюка* (Р, 824–825); **Кра(и)-, -краи** (< *Краиславь*, *Держискраи* — ХД, 20): *Крайло*, *Крайник*, *Крайнюк* (Р, 1028–1029); **Крас-, -крась** (< *Красимирь*, *Некрась* — ХД, 20): *Красій*, *Красюк*, *Красько* (Р, 1030–1033); **Кун-** (< **Куновид* — Бучко, 62), пор. козацькі імена *Кунєць* *Семенюкови(ч)*, *Ку(н)иша* *Калине(н)ко*, *Куна(с)* *Даниловь*, *Кунаиш* *Даньче(н)ко*, *Кунахь* *Ма(р)тишенько* (Реєстр, 55 зв., 87 зв., 200, 207, 441 зв.)³: *Кунда*, *Кунєць*, *Куньцо* (Р, 1071, 1077); *Кунька*, *Кунько* (Рад., 63); *Кунах* (БЗ: м. *Дубно Рв*); **Лад-** (< *Ладомирь* — ССМ, I, 536; Бучко, 62): *Лада*, *Ладіга*, *Ладіка*, *Ладіко*, *Ладюк* (Р, 1112); **Лет-** (< *Лѣт-*) (< **Лѣтовид* — Бучко, 62): *Лєта*, *Лєтяга* (Р, 1141); **Люб-, -любь** (< *Любомирь*, *Добролюбь* — ХД, 20), пор. одночленне іменування «пань *Любань*» (ССМ, I, 564), козацьке ім'я *Любась* *Максимович* (Реєстр, 50 зв.): *Любєня*, *Любич*, *Любка* (Р, 1200–1204); **Люд-, -людь** (< *Людомирь*, *Залюдь* — ХД, 20): *Людкєвич* (Р, 1204); *Людєра* (Рад., 75), *Людний* (БЗ: Чрк); **Лют-, -лють** (< *Лютоборь*, *Болятоть* — ХД, 20): *Лютак*, *Лютий*, *Лютик* (Р, 1205); **Мон-, -мон** (< *Мошмирь*, *Немои* — ХД, 20): *Мойк*, *Мойко* (Р, 1347); **Мол-, -моль** (< *Молиборь*, *Богомоль* — ХД, 20): *Молібог*, *Моланіч*, *Молєндра* (Р, 1349), *Мольо* (Рад., 84); **Мор-** (< укр. композит **Морислав* — Демч., 59), пор. п. *Morzysław* (SSNO, III/3, 558): *Морак*, *Морєнко*, *Морич*, *Моря* (Р, 1353–1357); **Мот-** (< **Мотогост* — Бучко, 62): *Мот*, *Мота*, *Мотюк* (Р, 1364); **Мут(и)-, -муть** (< *Мутимирь*, *Оломуть* — ХД, 20): *Мутель*, *Мутічко* (Р, 1379); **Мысл(и)-, -мысль** (< *Мыслиборь*, *Добромысль* — ХД, 20), пор. козацьке ім'я *Розмысль* *Цирули(к)* (Реєстр, 168): *Мислім*, *Мисліцький*, *Мислявчук* (Р, 1321–1322); **Нин-** (< *Ниномысль* — ХД, 20), пор. козацьке ім'я *Ни(н)ко* *Тов(сти)чы(н)ко* (Реєстр, 63): *Нінич*, *Нінка* (Р, 1422); **Ніг-,** пор. давнє укр. жіноче ім'я — «сестра и(х), *нѣгославь*» (ССМ, II, 59): *Нігєвич* (Рад., 90); **Пак-, -пакь** (< *Пакославь*, *Розпакь* — ХД, 20): *Пак*, *Пакіи*, *Пакіла*, *Пакіль*, *Пакуляк* (Р, 1502); **Плох-** (< *Плохимирь* — Мор., 152): *Плохута* (Бл., 46), *Плохій* (БЗ: Кв м); **Прос-** (< *Просимирь* — ХД, 20); *Просян* (Р, 1651); **Пут-,** пор. серб. і хорв. *Putislav* (Mar., I, 126), а також укр. «кн(а)зь *Путата* *Івановичь*» (ССМ, II, 278): *Путіла*, *Путята*, *Путько* (РД, 186); **Рад-, -радь** (< *Радиславь* — Реєстр, 139 зв.): *Радєнко*, *Радик*, *Радіиш*; **Рат(и)-, -рать** (< *Ратиборь*, *Люторать* — ХД, 20): *Ратич*, *Ратішин* (РД, 187); **Ред-** (< *Редимирь* — Худаш, 103), пор. козацьке ім'я *Ре(д)ко* *Токаре(н)ко* (Реєстр, 413): *Редька*, *Редько* (РД, 188), *Редчук* (БЗ: Хм); **Рог-,** пор. ч. *Rohovlad* (Mikl., 95), з періоду Київської Русі *Рог(о)володь* (Туп., 393): *Роган*, *Рогов*, *Розуля* (Р, 1710–1713); **Рост-** (< *Ростиславь* — ХД, 20): *Росткович* (Р, 1729), *Рост*, *Ростєк*, *Ростик* (Рад., 110); **Рус-,** пор. серб. *Rusmir* (Mikl., 96), п. *Rusbor* (SSNO, IV/3, 521): *Русак*, *Русакєвич*, *Русов* (Р, 1739–1741); **Сат-** (< **Сативер* — Бучко, 64): *Сатин*, *Сатірко*,

³ Ці народні варіанти з компонентом **Кун-** фіксуються у списках восьми полків (з усіх шістнадцяти), тобто на досить значній території.

Сатур,
Свято
Сєбало,
ченко (Д
(Рад., I,
-славь,
Сблич,
спыти
(< *Стар*
(РД, 207,
Стон-,
(< *Стре*
Страш
Стриб-
(< *Стр*
(< *Стро*
Волоши
(< **Стр*
Ступка,
пор. суч
-суль»
(< *Стро*
— *досто*
Добро
ХД, 21):
(Р, 2008)
че(н)ко
— ХД, 2
Тихойко
Хотєнко
Цицько (,
(< *Болѳ*
Черненк
21): *Чес*

У ч

Во- (< *Вол*
(< *Dalibor*
Bořuta (P
(< *Branis*
Bud-, -b
(*Mold.*, 2
Dluhosla
(< *Draho*
Draživoj
(*Kn.*, 613
Hošek, H
(*Mold.*, 8
Hrd-, -hr
Chotaš, C
(*Mold.*, 9
La- (< *La*
(*Mold.*, 1
(*Mold.*, 1
Nudera (P
Předmír)
(< *Pucho*
(*Mold.*, 1

⁴ Ту
Moldanov

Сатур, Сатурчак (Р, 1775); Свят-, -святъ (< Святославъ, Несвятъ — ХД, 20): Святенко, Святогор, Святюк (Р, 1783), Святшина (Бл., 46); Себ- (< Себеславъ — ХД, 22): Себ, Сѣба, Сѣбало, Сѣбій (Р, 1786); Син- (< Синоданъ, Добросинъ — Д, 97): Син(ь)ко, Синкович, Синоченко (Д, 97); Сир-, -сиръ (< Сирославъ — ХД, 21): Сирѣнко, Сиріца, Сірко (Р, 1821), Сиріло (Рад., 128); Скор- (< Скоровоу — ХД, 21): Скорик, Скориця, Скориченко (Р, 1846); Слав-, -славъ (< Славомір, Ярославъ — Д, 97): Славко, Славута, Славутин (Д, 97); Соб- (< Собеславъ, Собезгордъ — Д, 97): Собанко, Собко, Собуха (Д, 97); Сол- (< *Соломир — Бучко, 63): Сѳлич, Сѳляк (Р, 1883, 1888), Сѳлик, Солян (Рад., 121); Спыт- (< Спытигнѣвъ (< апелятив спыти «надаремно» — ХД, 21): Шпитъко (Бл. АКД, 14); Шпитковський (БЗ: Кв м); Стан- (< Станимиръ — ССМ, II, 378, Станиславъ — Реестр, 37), сучасні укр. прізвища Станімір (РД, 207), Станіслав (Р, 1905): Станко, Станчак (Р, 1904–1906), Станіло, Станіта (Д, 97); Стон-, -стон (< Стоиславъ, Домастой — ХД, 21): Стойка, Стойко (Р, 1928); Страх-, -страхъ (< Страхомір, Болестрахъ — ХД, 21): Страх, Страхоцький (Р, 1932); Страш-, пор. болг. Страшимир (Ил., 468), серб. і хорв. Strašimir (Sv., 87): Страшко, Страшнѣнко (Р, 1932); Стриб- (< Стрибог — Бучко, 68): Стрибіж, Стрибко, Стрибчук (Р, 1932–1933); Стриж- (< Стрижисмиръ — ХД, 21): Стрижак, Стрижанко, Стрижеко (Р, 1933–1934); Строи- (< Строимиръ — Const., 378), пор. давнє укр. ім'я Строе (ССМ, II, 394), козацьке ім'я Строя Волошинъ (Реестр, 189) і сучаснє болг. ім'я Строймир (Ил., 469): Строй (БЗ: Кв м); Стру- (< *Струвад — Бучко, 63): Струнь (Р, 1939); Ступ-, пор. ч. Ступогнѣвъ, (Мор., 188): Ступак, Ступка, Ступник (Р, 1941); Суд-, -судъ (< Судовоу — ССМ, II, 397, Кривосудъ — ХД, 21); пор. сучаснє укр. прізвище Судомир (РД, 211): Судець, Судом, Судук (Р, 1943–1944); Сул-, -сулъ (< Сулимир, Домасуль — ХД, 21): Суліменко, Суліга, Сулич, (Р, 1946); Таго- (< Татомір — ХД, 21): Татомір, Татіга, Татинець, Татів, Татух (Р, 1971–1972); Тверд-, -твердъ (< Твердоміроу — ХД, 21): Твѣрдик, Твѣрдун, Твѣрдъ (Р, 1973); Твор(и)-, -творъ (< Творимір, Добротворъ — ХД, 21): Творідло, Творівський, Творун (Р, 1974); Терп(и)- (< Терпиславъ — ХД, 21): Терпак, Терпіло, Терпльак (Р, 1984–1985); Тол- (< Толгнѣвъ — ХД, 21): Тѳлоць, Тѳлок (Р, 2008–2009); Треб-, -требъ (< Трѣбовитъ, Нетрѣба — ХД, 21), пор. козацьке ім'я Шишъче(н)ко Нетреба (Реестр, 173): Нетрѣба, Нетрѣбченко, Нетрѣб'як (Р, 1414); Туг- (< Тугоборъ — ХД, 21): Тугай (Р, 2033); Тѣх-, -тѣхъ (< Тѣхобудъ, Унѣтѣхъ — ХД, 21): Тиханич, Тихівич, Тихойко (Р, 1996); Хот-, -хоть (< Хотимір — Шульгач, 114), Доброхоть — ХД, 21): Хотѣнко, Хотян, Хотянчук (Р, 2147); Циц- (< *Цициборъ — Бучко, 64): Цицило, Цицив, Циций, Цицико (Р, 2172); Цуд- (< Цудислав < Судислав — Бучко, 68): Цуд, Цудний (Р, 2173); -чан (< Болъчан — ХД, 21): Чайко, Чайков (Р, 2187–2188); Че(о)рн- (< Чернобытъ — ХД, 21): Черненко, Черничко, Чернович (Р, 2204–2208); Чест-, -честъ (< Честимір, Болъчестъ — ХД, 21): Чеснок, Чесняк (Р, 2209); Яр- (< Ярославъ — ХД, 21): Яріга, Яріч, Ярко (Р, 2370–2375).

У чехів функціонують прізвища з такими компонентами:

Во- (< Bohuslav) ⁴: Вош (Mold., 45); Бол- (< Boleslav, Bolebor): Bol, Bolek, Bolík (Mold., 45); -bor (< Dalibor, Bořivoj): Bor, Boran, Boreček (Mold., 45); Воř- (< Bořivoj, Bořislav): Bořek, Bořeta, Bořuta (Mold., 45); Воž- (< Božetěch, Božemír, Bohuslav): Bož, Božík, Božeta (Mold., 46); Bran- (< Branislav): Branec, Bransa (Mold., 46); Бу- (< Budislav): Buch, Bucha, Bucháček (Mold., 48); Буд-, -буд (< Chotěbud, Budivoj, Budimír): Budka, Budek (Mold., 48); Сті- (< Ctibor): Stich (Mold., 218); -dar (< Bohudar): Darsa, Daruda, Darena (Mold., 55); Длуh- (< Dluhomil, Dluhovej, Dluhoslav): Dluhoš, Dluhošík (Mold., 57); Дом- (< Domorad): Nedoma (Mold., 152); Драх- (< Drahoslav, Drahomil): Drahoň, Drahotа (Mold., 58), Drahoš (Kn., 613); Драз- (< Dražeslav, Draživoj): Dražek, Dražík (Mold., 58); Дуч- (< Duchoslav): Doucha, Doušek (Mold., 58), Douša (Kn., 613); Но- (< Hodislav, Hojislav, Hostimil): Hokeš, Hokův (Mold., 83); Нод- (< Hodislav): Hokec, Hodač, Hodan (Mold., 82), Hodek (Kn. 614); Ной- (< Hojislav): Hojda, Hojdys, Hojsák (Mold., 83); Ност-, -ност (< Hostibor, Hostirad, Dobrohost): Host, Hostek, Hostička (Mold., 85); Нрд-, -hrd (< Hrděbor, Soběhrd): Hrzek, Hrzán (Mold., 87); Хот- (< Chotibor, Chotimír): Chotek, Chotaš, Chotous (Mold., 90); Чвал-, -chval (< Bohuchval, Chvaliboh): Chval, Chvála, Chvalina (Mold., 91); Каз- (< Kazimír): Kazmar (Mold., 101); Кřес- (< Křesomysl): Křesina (Mold., 118); Ла- (< Ladislav): Lácha, Lachout, Lašek (Mold., 125); Лад- (< Ladislav < Vladislav): Lád, Lacek (Mold., 124); Луб- (< Lubomír, Lubohost): Lubas (Mold., 132); Л'уд- (< Ludmír): Lid, Lidác, Lidík (Mold., 128); Мір-, -mír (< Miroslav, Jaromír): Míra, Míran, Mírek (Mold., 145); Нуд- (< Nudvoj): Nudera (Mold., 156); Пře- (< Přemysl, Přemil): Přech (Mold., 184); Пřed- (< Předslav, Předbor, Předmír): Předota (Mold., 184); Пřeb- (< Přibyslav): Přiban, Přibek, Přibík (Mold., 184); Пуч- (< Puchoměr): Puchoň, Puchta (Mold., 185); Рад- (< Radomil, Radiměr): Radoch, Radoň, Radoš (Mold., 187); Ратим- (< Ratimír): Ratimec (Mold., 189); Рох- (< Rohovlad): Rohouš, Rohoň

⁴ Тут і далі, якщо немає інших поміток, етимології компонентів у дужках подано за кн. : Moldanová D. Op. cit. — S. 41–286.

(Mold., 194); **Sem-** (< Semirad, Sěmidrah): Semotan, Semerák (Mold., 206); **Sla-** (< Slavomír, Slavibor): Slach, Slášek (Mold., 211); **Slav-, -slav** (< Slavomír, Slavibor, Miroslav): Slavata, Slavník (Mold., 211–212); **Sob-** (< Soběslav): Šob, Šoba, Šobíček (Mold., 234); **Sta-** (< Stanislav, Stanimír): Staš, Stašek, Staško (Mold., 217); **Stan-** (< Stanislav): Staňa, Staňák, Stanec (Mold., 216–217); **Sud-, -sud** (< Branisúd, Sudislav): Suda (Kn., 621), Sudek, Sudera (Mold., 221); **Sul-** (< Sulislav): Sulan, Sulda, Sulík (Mold., 221–222); **Sva-** (< Svatomír, Svatoslav): Svach, Svašek (Mold., 222); **Svat-** (< Svatomír, Svatoslav): Sváta, Svátek, Svatoň (Mold., 222); **Svě-** (< Světoslav): Svěchota, Svěněk (Mold., 222); **Svoj-** (< Svojmír, Svojslav): Svojan, Svojík, Svojtka (Mold., 223); **Tich-** (< Tichomír, Tichoslav): Tichák, Tichota (Mold., 250); **Tu-** (< Tuchomír): Tusa, Tusek, Tusla (Mold., 256); **Va-** (< Václav): Vaňas, Váška, Vaňák (Mold., 260–261); **Vac-** (< Václav): Vaca, Vacata, Vacek (Mold., 258); **Vel-** (< Velislav, Velemír): Vela, Velan, Velas (Mold., 263), Velek (Mold., 622); **Věři-** (< Věřislav): Věřiš (Mold., 264); **Vid-, -vid** (< Vidhost, Dobrovid): Viduna, Vidrna (Mold., 265); **Vlad-** (< Vladislav, Vladimír): Vladík (Mold., 267); **Vo-** (< Vojtěch, Vojislav): Voch, Vochala (Mold., 269); **Voj-** (< Vojtěch, Vojislav): Vojík, Vojka, Vojta (Mold., 270), Vojta, Vojtek, Vojtěch (Kn., 623); **Vrch-** (< Vrchoclav): Vrchota (Mold., 274); **Vrt-** (< Vrtěžir): Vrtiš, Vrtiška (Mold., 275); **Vše-** (або **Všeb-**) (< Všebor): Šobra (Mold., 234); **Vyš-** (< Vyšeslav): Vyšata, Vyšin, Viška (Mold., 276); **Zde-** (< Zdeslav, Zserad, Zdemil): Zdeněk, Zdeněk (Mold., 281); **Zdi-** (< Zdislav): Ždich, Ždych (Mold., 286); **Žit-** (< Žitomír): Žít, Žítek, Žitka (Mold., 287).

Як бачимо, немало компонентів у чеських та українських прізвищах збігаються: **Бог-, Бож-, Бор-, Буд-, Гост-, Дом-, Дух-, Мир-, Рад-, Род-, Слав-, Соб-, Стан-, Суд-, Сул-** та ін., хоч частково кожна з антропонімії зберегла у прізвищах і свої, оригінальні компоненти від цікавих слов'янських автохтонних імен, напр., укр. **Бал-, Гром-, Гуд-, Скор-, Плох-, Спит(и)-** тощо, ч. **Host-, Chval-, -lov, Přib-, Tvrd-, Vid-** тощо. Валентність компонентів (основ у прізвищах) при творенні прізвищ була неоднаковою, тому навіть в одній антропонімії різною є кількість прізвищ, утворених від них. Щоправда, і тут є окремі компоненти, які і в чехів, і в українців відзначалися однаково високою активністю. Наприклад:

Бор- (ч. **Bor-**): ч. Borák, Boran, Boráň, Boranda, Boreň, Borek, Boreček, Boreš, Borš, Boršík, Boroš, Borota, Boruta, Borutík, Bordan (Mold., 45); укр. *Борак, Борачок, Борачук, Борейко, Боренко, Боренько, Борик, Боріло, Борім, Борко, Боркун, Боркуш, Борівч, Боровко, Борош, Борошівко, Борук, Борута, Борутяк, Борух, Борухайло, Боруща, Борушівко, Борущико, Борущак, Борчук, Борчук (Р, 180–191), Борай, Борейчук, Бориха, Борутин (Д, 96), Боран, Борина (БЗ: ІФ; Льв м), Борейша, Борейшо (БЗ: Мк), Борита, Боричко, Боруша (БЗ: Хм), Борачек, Бораюк, Боров, Борох, Борях (БЗ: Льв м), Борей (БЗ: Дн; Рв), Боруша, Борушов, Борюта (БЗ: Дн), Боряк (БЗ: Дн; Льв м), Борита, Борхо (БЗ: Хрс), Борійчук (БЗ: Вл; Рв), Борита, Боричко, Боруца (БЗ: Хм), Борух (Рад., 10); **Буд-, -буд** (ч. **Bud-, -bud**): ч. Buda (< стч. Chotěbud, Budivoj, Budimír — Mold., 41, пор. також рос. *Будиславь*, серб. і хорв. Budmir, ч. Bohobud — Демч., 62), Budka, Budek, Budíček, Budský, Budák, Budař; Bud'ánek, Budin, Budina, Budínek, Budinka (Mold., 48); укр. *Будас, Будім, Будій, Будка, Будкай, Будкевич, Будко, Будківський, Будбла, Будчак, Будляй, Будяківський (Р, 218–221), Будзулак (Близн., 171), Будіян (Рад., 12); **Рад-, -рад** (ч. **Rad-, -rad**): ч. Rada, Radina (< Radbor, Radobyl, Radomysl, Stírad, Domarad), Radoch (< Radomil), Radoň, Radoš, Radota, Radouch, Radoush, Radoušek (Mold., 187); укр. *Радейко, Радівч, Радівко, Радик, Радичук, Радши, Радівч, Радом, Радом'як, Радух, Радчук, Радюк, Радько (Р, 1573–1577); **Суд-** (ч. **Sud-, -sud**): ч. Suda (< Branisúd, Sudislav), Sudek, Sudík, Sudera (Mold., 221); укр. *Суда, Судак, Судаковський, Судець, Судоль, Судом, Судомір* (за етимологією Ю. К. Редька, старовинне власне ім'я), *Судук (Р, 1943–1944); Сул- (ч. **Sul-**): ч. Sulan (< Sulislav; *sulej* = *lepší, sebevědomý* «кращий, самовпевнений», а *-slav* = *slavný* «славний»), Sulanský, Sulda, Suldovský, Sulek, Sulik, Sulovský (Mold., 222); укр. *Сулак, Сулєцький, Сулєжко, Сулік, Сулім, Суліма, Суліменко, Суліга, Сулич, Сулятицький, Сульєвічко, Сульєжик, Сультівський (Р, 1945–1946).*****

Спільною характерною рисою чеської та української антропонімії є те, що прізвищами стали не лише похідні утворення у вигляді суфіксальних дериватів, а й усичені на приголосний перші компоненти без додавання суфіксів, наприклад, сучасні чеські прізвища *Vlah, Blaž, Vol, Bor, Voř, Vož, Chval, Pač, Pak, Rod, Svět, Vít, Žít*. В українців такий спосіб творення прізвищ лише усиченням імен-комполітів також наявний, що підтверджують сучасні прізвища *Буй, Влад, Гої, Гром, Гуд, Дух, Жир, Крась, Мот, Пак, Рад, Рус, Себ, Стан, Страх (Р), Год, Кай, Радь (Рад.), Боль, Строй (БЗ: Кв м)*. Деколи до них додається суфікс-флекс-

сія -я
Рога,
Suda
С
до ни
імен
мов в
Ось д
украї
лога)
-ок, -
Радч
Русь
Брід
Милу
Радю
-ов-и
понім
Будко
також
-ан-о
Д
кості
-ич, -
украї
перев
Jakub
антро
ріанті
по ба
свідче
нішим
тип Ії
сумні
прізви
-ov, -i
Ос
-ec (St
Radou
-al, -u
-inek,
Svatú
(Stojsi
-še, -š
Radou
У
усікал
одноч

⁵ І
ко С. П.
За ред.
⁶ М
⁷ S

sla- (< Slavomír, Slavata, Slavnik inislav, Stanimír): Mold., 216–217); **Sul-** (< Sulislav): šek (Mold., 222); toslav): Svěchota, told., 223); **Tich-** isa, Tusek, Tusla < Václav): Vaca, told., 263), Velek l): Viduna, Vidrna , Vojislav): Voch, '0), Vojta, Vojtek, ír): Vrtiš, Vrtiška v): Vyšata, Vyšín, 281); **Zdi-** (< Zdi-

ізвищах збіга-
-, **Слав-**, **Соб-**,
регла у прізви-
хтонних імен,
Host-, **Chval-**,
прізвищах) при
онімії різного е
мпоненти, які і
Наприклад:

reš, Vorš, Voršik,
орачук, Борейко,
Боровко, Борои,
ко, Боручико, Бо-
т (Д, 96), Боран,
Юруша (БЗ: Хм),
Борухов, Борюта
Вл; Рв); Борита,
i (< стч. Chotěbud,
iir, ч. Bohobud —
Budina, Budínek,
жко, Будківський,
Будіян (Рад., 12);
Stírad, Domarad)
Mold., 187); укр.
м'як, Радух, Рад-
Sudislav), Sudek,
Судом, Судомір
; Сул- (ч. Sul-): ч.
a -slav = slavný
(222); укр. Сулак,
и, Сулятицький,

онімії є те, що
зних дериватів,
фіксів, наприк-
Chval, Pač, Pak,
ише усіченням
ища Буй, Влад,
Страх (Р), Год,
я суфікс-флекс-

сія **-а** — *Божса, Брана, Брѳда, Горѳ, Грѳма, Гуда, Дрѳга, Лѳда, Люба, Мѳта, Рога, Ступа*, у чехів — знаходимо їх також: *Blaža, Bláža, Liba, Mira, Rada, Staňa, Suda, Sváta, Váca, Vela, Venda* (Mold), *Bláha* (Кн., 612).

Спільною рисою є також те, що в обох мовах після усічення імен-композицій до них додавалися суфікси, і таким чином утворилося багато народних варіантів імен і чимало прізвищ. Зрозуміло, що список словотворчих суфіксів у кожній з мов віддзеркалює особливості словотвірної і суфіксальної систем кожної із них. Ось деякі із суфіксів, які знаходимо при основах імен-композицій у сучасних українських прізвищах: **-ег-а, -иг-а, -ог-а, -уг-а** (*Чернега, Маліга, Малѳга, Малюга*), **-ай (-'ай), -ій** (*Селій, Черній, Будій, Малій*), **-ак (-'ак), -ик, -к-о, -ен-к-о, -ок, -ук, (-'ук), -чук** (*Рогак, Черняк, Радик, Радько, Раденко, Браток, Божук, Радчук, Радюк*), **-ів** та його фонетичний варіант **-ов**⁵ (*Манів, Маньків, Рѳгов, Рѳсов*), **-ан (-'ан), -ен-а, -ин, -ин-а, -онь, -ун (-унь)** (*Роган, Мілян, Малена, Брѳдин, Скоріна, Яронь, Богун, Яркін, Ярүн*), **-ось, -усь** (*Братось, Братусь, Милусь*), **-иг-а, -'ут-а** (*Маліта, Малюта*), **-ах, -их-а, -ух, -ух-а** (*Братях, Маліха, Радух, Чернуха*), **-ець** (*Борець, Борівець*), **-иц'а** (*Скоріця*), **-ач, -ич, -ев-ич, -ов-ич** (*Рогач, Рѳдич, Радевич*), **-аш, -иш** (*Браташ, Радіш, Скоріш*), відтопонімні **-ськ-, -цьк-, -ов-ськ-, -ецьк-** (*Борисівський, Борівецький, Борківський, Будківський, Борецький*), суфікси-флексії **-о** та **-а** (*Маньо, Мільо, Брана*), а також велика кількість поліморфемних суфіксів типу **-ей-к-о, -иш-к-о, -ан-ов-ич, -аш-ев-ич, -уш-к-о** тощо.

Для української антропонімії характерна наявність порівняно великої кількості посесивно-патронімних суфіксів: **-ен-к-о, -ів(-ов), -ин, -ук (-'ук), -чук, -ич, -ев-ич, -ов-ич** та ін. У цьому плані чеська антропонімія відрізняється від української. Посесивно-патронімні відношення в сучасних прізвищах у чехів переважно не оформлюються відповідними суфіксами: прізвища типу *Martinův, Jakubův* рідкісні, бо вони замінялися на *Martin, Jakub*. Як зазначає чеський антропоніміст Добрава Молданова, «більш поширені прізвища з народних варіантів особових імен. У цих прізвищах важко визначити, чи тут ідеться про ім'я по батькові, чи про похідне утворення власного особового імені. Історичні свідчення показують, що обидва випадки можливі, однак другий є численнішим»⁶. На це звертає увагу і чеський дослідник Ян Свобода: «Тип *Janův, Janů*, тип *Jirovec*, особливо тип *Vondrovič* є в нас узагалі малопродуктивними. Немає сумніву в тому, що цим наша система прізвищ суттєво відрізняється від систем прізвищ у більшості інших слов'янських мов, де збережені патронімні форми на **-ov, -in, -ič, -ovič**»⁷.

Ось деякі суфікси, наявні при основах імен-композицій у чеських прізвищах: **-ec** (*Stanec*), **-ěček, -iček** (*Staněček, Staniček*), **-da** (*Sulda*), **-chota, -ouch** (*Svěchota, Radouch*), **-ěj** (*Roděj*), **-ak, -ek, -ik, -ka, -ko** (*Rodak, Stanek, Sudik, Stanka, Stanko*), **-al, -ula, -ulka, -ulčik** (*Pačal, Pakula, Vaculka, Vaculčik*), **-an, -anek, -en, -ín, -ina, -inek, -ůnek, -něk, -oň, -oněk** (*Rod'an, Dušánek, Roden, Vašín, Rodina, Vacínek, Svatůnek, Svěněk, Radoň, Svatoněk*), **-era, -ura** (*Sudera, Staňura*), **-us** (*Libus*), **-sik** (*Stojsik*), **-át, -atko, -tka, -ítka, -ota** (*Vašat, Vacatko, Svojtka, Svojtka, Radota*), **-eš, -še, -šak, -oš, -ouš, -oušek, -uš, -uška** (*Pakeš, Svojše, Dušak, Svatoš, Radouš, Radoušek, Dobuš, Svatuška*), суфікси-флексії **-о** та **-а** (*Stano, Staňo, Stacha*).

У чеських та українських прізвищах виразно проступає ще одна модель: ім'я усікалось не на приголосний (укр. *Рад*, ч. *Rad*), а на голосний, і до нього одночасно приєднувався один із характерних у давнину антропонімних, пере-

⁵ Історична граматики української мови / Жовтобрюх М. А., Волох О. Т., Самійленко С. П., Слинко І. І. — К., 1980. — С. 169; Сучасна українська літературна мова. Морфологія / За ред. акад. І. К. Білодіда. — К., 1969. — С. 184.

⁶ *Moldanová D. Jak vznikala naše příjmení // Moldanová D. Op. cit. — S. 16.*

⁷ *Svoboda J. Staročeská osobní jména a naše příjmení. — Praha, 1964. — S. 184.*

важно однофонемих суфіксів: *Pa[диславъ] + -ш > Раи*. В українській антропонімії XIV–XVII ст. до таких суфіксів належали: **-н(-нь)**, **-с(-сь)**, **-х**, **-хн-о**, **-ц(-ць)**, **-ш**. Аналогічні однофонеми суфікси були характерні для української мови минулих століть і в апелювативній лексиці: *зна-к, ді-л-о, смі-х, ди-м*⁸. Потім відбувся перерозподіл морфем, і в сучасній українській мові вони не виділяються, а стали вже складовою частиною кореневої морфемі. Їх виділяють лише при етимологічному аналізі структури слова. У сучасній антропонімії при етимологічному аналізі антропоніма такі суфікси також виділяються, бо без цього неможливо зрозуміти і пояснити походження й структуру сучасних народних варіантів імен типу *Гри-нь, Гри-ць* (< *Гри[горій]*), *Про-ць* (< *Про[кін]*), *Лу-ць* (< *Лу[ка]*, *Лу[кіан]*) і сучасних прізвищ типу *Дах, Дац, Даи* (імена з початковим **Да-** типу *Даниїл* з додаванням відповідних однофонемих суфіксів), *Рас, Рах, Рац, Рахно* (імена з початковими **Ра-** типу церковного *Pa[файл]* або типу САІ *Pa[диславъ]* + суфікс **-с**, **-х**, **-ц**, **-хн-о**).

У чехів у прізвищах також функціонують аналогічні суфікси: *Břeň* < *Bře[tlav]* + **ň**, *Janč* < *Jan* + **č**, *Pech* < *Pe[tr]* + **ch**, *Peš* < *Pe[tr]* + **š**, *Toms* < *Tom[áš]* + **s** тощо. Як зазначає Й. Бенеш, «народні варіанти з цим суфіксом (ідеться про суфікс **-č** і варіанти **-eč**, **-ič**, **-ač**. — Л. О.) виникали так само, як і з суфіксами **-s**, **-š**, **-ch**: *Fič, Frič, Fryč, Jač, Jič, Káč, Mič, Nič, Nuč, Pač, Peč, Pič, Poč, Vitsch*»⁹.

І в українців, і в чехів однофонеми суфікси приєднувалися як до САІ, так і до церковних імен: «*Vach* 1402, *Bartholomeus dictus Vach*; від особового імені, що починається на **Ва-**, утворене суфіксом **-ch**» (Mold., 40).

В українців до таких прізвищ можна віднести: *Беш* (< *Бе[римиръ]* + **-ш**), *Бусь* (< *Бу[димиръ]* + **-сь**), *Буць* (< *Бу[димиръ]* + **-ць**), *Вах* (< *Ва[димиръ]* + **-х**), *Гуць* (< *Гу[диславъ]* + **-ць**), *Пунь* (< *Пу[тиславъ]* + **-нь**), *Пус* (< *Пу[тиславъ]* + **-с**) та цілу низку інших. Вони також могли ускладнюватись іншими суфіксами, напр.: *Буць + -ко > Буцько*.

У чехів прізвища з однофонемими суфіксами можна поділити на три групи: 1) прізвища, в яких однофонеми суфікс приєднаний до компонентів, утворених від САІ: *Boš* (< *Bohuslav*), *Buch* (< *Budislav*), *Laš* (< *Ladislav*), *Přech* (< *Přemysl, Přemil*), *Slach* (< *Slavomír, Slavibor*), *Staš* (< *Stanislav, Stanimír*), *Svach* (< *Svatomír, Svatoslav*), *Svěch* (< *Světoslav*), *Vaň* (< *Václav*), *Voch* (< *Vojtěch, Vojislav*) (Mold., 45, 48, 125, 184, 211, 217, 222, 260, 269); 2) прізвища, в яких однофонеми суфікси приєднані до компонентів, що можуть тлумачитись дво-яко — утворені або від САІ, або від церковних імен: *Blach* (< *Blahoslav* або *Blažej*), *Broš* (< *Bronislav* або *Ambrož*), *Stach* (< *Stanislav* або *Eustach*), *Vach* (< *Václav* або *Vavřinec*) (Mold., 44, 47, 216, 259); 3) прізвища, в яких однофонеми суфікс приєднувався до компонентів, утворених від імен, або прізвища з таким суфіксом збігалися з апелювативами: *Břeň* (< *Břetislav* або від діалектного апелюватива *břeň* «назва одного з видів риби»), *Svach* (< *Svatomír* або від моравського діалектного дієслова *svachat* «підганяти»), *Puš* (< *Pustomír* або від *Purkhart*, або від німецького апелюватива — Північна Чехія — **Busch** «чагарник; гай, ліс»), *Roch* (< *Rostislav* або від німецьких імен *Rochold, Rochbert*, або від апелюватива **roch** «шахова фігура тура»), *Šoch* (< *Soběslav* або від свн. апелюватива **schoche** «купка сіна», або від топонімів *Schocha* і *Schochen* у Баварії, або від моравського апелюватива **šoch** «(частина пальта) пола», *Šuch* (< *Šutbor* або від вигуку **šuch** «тертя, шум; легкий удар», або від моравсько-словацького апелюватива **šuch** «ганчірка», або від свн. апелюватива **schuoch** «черевик»), *Vích*

⁸ Клименко Н. Ф., Карпіловська Є. А. Словотвірна морфеміка сучасної української літературної мови. — К., 1998. — С. 84; Словотвір сучасної української літературної мови. — К., 1978. — С. 19.

⁹ Beneš J. O českých příjmeních. — Praha, 1962. — S. 110.

(< Vit
(Mold
Ці
одноф
крити
Dobro
(< Jag
метни
От
Однак
наявн
поход
може
(церк
Г.
фіксал
оформ
ріанти
Беш-,
Буч-
Бухені
244-24
(Р, 249
Бацій,
Беціал
Буціак,
246-24
ка кіл
вотвір
сучасн
типу Л
подаль
пробле
антроп
М. О.
(< Бо[
перши
Б.
позитн
сацією
(< Гу[д
Гудз >

¹⁰ Е
Україне
¹¹ К
С. 131-
личные
филол. 1
¹² Х
назв нас
¹³ Т
¹⁴ Б
власні і

(< Vitislav або від Viktor, або від Vincenc, або від апелятива věchet «віхоть») (Mold., 47, 51, 186, 194, 234, 242, 265).

Цікавою рисою чеської антропонімії, якої не помітно в українській, є те, що однофонеми суфікси могли приєднуватися не лише до імен, усічених на відкритий склад, а й до імен, усічених на приголосний: Dobš (< Dobeslav, Doběšoj, Dobrobud, Dobročaj або Tobiáš), Doms (< Domorad, Domoslav або Dominik), Jarš (< Jaroslav, Jarohněv або Jarolím), Libš (< Libohost, Dobrolub, Libor або від прикметника *libý* «приємний») (Mold., 57, 93, 128).

Отже, і в чехів, і в українців активно діє одна й та сама словотвірна модель. Однак наповненість цієї моделі в кожному конкретному прикладі навіть за наявності однакового суфікса буває різною. Скажімо, чеське прізвище Váša походить від Václav, українське ім'я з XVII ст. *Ваиш* і сучасне прізвище *Ваиш* може мати подвійну етимологію: від імен типу *Va[силь]* + *-ш*, [*Іва[н]*] + *-ш* (церковних за походженням) або від САІ з початковим *Ва-* типу *Вадимирь*.

Г. С. Бучко у прізвищах із Бойківщини виділяє близько 20 усічено-суфіксальних дериватів, що містять початковий відкритий склад складного імені, оформлений відповідним суфіксом, і цілком слушно трактує їх як народні варіанти від слов'янських автохтонних імен: **Бох-, Бух-, Вох-, Жах-, Жих-, Крех-, Беш-, Буш-; Бей-, Грай-; Бун-; Бац-, Бец-, Боц-, Буц-, Лац-; Бач-, Беч-, Буч-**¹⁰. Фіксуються такі сучасні прізвища по всій Україні: *Бухало, Бухальський, Бухенко, Бухинський, Бухер / Бухир, Бухній, Буховець, Бухович, Бухонко* (Р, 244–246); *Вох* (Р, 349); *Жахович* (Р, 700); *Жих, Жихович* (Р, 713); *Бушак, Буцак* (Р, 249); *Бей, Бейба, Бейко, Бейчак* (Р, 100); *Бацак, Бацала, Бацевич, Бацекало, Бацій, Баційя, Бацко, Бацула, Бацюк, Бацюсь* (Р, 82–83); *Бец, Бєца, Бєцала, Бєцаль, Бєцаник, Бєцелюк, Бєцель, Бєценко, Бєцко, Бєцько* (Р, 119–120); *Буц, Буцак, Буценко, Буцик, Буцинь, Буцій, Буцірка, Буцко, Буцуляк, Буць, Буцький* (Р, 246–247); *Боцайло, Боцко, Боцула, Боцюк, Боцюркив, Боцько* (Р, 193–194). Велика кількість прізвищ ілюструє й інші вищезгадані компоненти. Ця цікава словотвірна модель широко представлена в українській історичній антропонімії і в сучасних прізвищах, але досліджена (і то частково) лише в церковних іменах типу *Лаць, Луць, Гах, Гесь, Дех, Мах*¹¹ тощо, а в утвореннях від САІ потребує подальшого вивчення, оскільки перебуває на стадії постановки й осмислення проблеми¹². Про це свідчить і неоднакове пояснення в сучасній українській антропонімії шляхів утворення певних імен цієї групи. Наприклад, на думку М. О. Демчук, народні варіанти із суфіксом *-с* виникли інакше: *Бось* (< *Бо[зу]с[лавь]*), *Рась* (< *Ра[до]с[лавь]*), тобто *-с* являє собою не суфікс, а перший приголосний постпозитивного компонента імені-композиції¹³.

Б. Близнюк виділяє групу прізвищ, в основах яких відображено відкомпонентні імена, що виникли від скорочень способом синкопи й апокопи з афіксацією або без неї: *Бучак, Бучик, Бучук* (< *Б[ог]уч[ай]*), *Гуць, Гуцько, Гуцинюк* (< *Гуд[и]с[лавь]*) > *Гудс* з одзвінченням *с* у з після дзвінкого приголосного *д* > *Гудз* > *Гуц* з оглушенням кінцевого приголосного¹⁴.

¹⁰ Бучко Г. С. Роль слов'янських відкомпонентних імен у творенні українських прізвищ // Українська пропріальна лексика.— К., 2000.— С. 21.

¹¹ Керста Р. Й. Українська антропонімія XVI ст. : Чоловічі іменування.— К., 1984.— С. 131–138; Остап Р. Й. Украинская антропонимия первой половины XVII века. Мужские личные имена (на материале Реестра Запорожского Войска 1649 г.) : Автореф. дис. ... канд. филол. наук.— Ужгород, 1986.— С. 11.

¹² Худаш М. Л., Демчук М. О. Походження українських карпатських і прикарпатських назв населених пунктів (відантропонімії утворення).— К., 1991.— С. 27.

¹³ Там же.

¹⁴ Близнюк Б. Б. Гуцульські прізвища, в основах яких відображені автохтонні особові власні імена // Наукові записки.— Серія : Мовознавство.— Тернопіль, 1999.— С. 120.

Однак на цьому процес не закінчився. Як зазначає Я. Свобода, «у випадках, таких як Bucek (Budslav — Buslav), Lasek (Ladislav), Racek (Radslav), не можна говорити власне про суфікс **-с**, тому що тут **с** < **ds** належить до основи імені. Однак такі імена стали зразком для творення і, подібно до відношення Radslav — Racek, виникли Prosimir — Prosek, Matěj — Masek»¹⁵.

Навіть як імена, уживані в XVI–XVII ст., вони зараз не мають однозначної етимологізації. Тим більше важко визначити їхнє походження, коли ці компоненти вживаються як основи у прізвищах. Р. Й. Керста подає групу імен, у тому числі виділяє деякі імена з прізвищевих назв, які неможливо, на її думку, зіставити з певними церковними іменами, а також однозначно пояснити зі словотвірного боку: *Вахъ, Ваць, Вашъ, Voxно, Гасъ, Гаць, Гуць, Дахъ, Деско, Децько, Дешко, Дихъ, Дохно, Дунко, Духно, Зихъ, Зиць, Каць, Кушь, Ланъ, Ленъ, Лехъ, Лець, Лешъ, Лихно, Лохно, Мець, Наць, Нехно, Нецько, Охно, Пахъ, Паць, Пашь, Пихно, Пухно, Рахно, Раць, Руць, Сахно, Саць, Сецина, Сихно, Сошько, Фець, Хаць, Юхъ, Jusz, Яхно, Jasz* та ін. (Керста, 131–138).

Це явище вимагає окремих досліджень на українському матеріалі. Зокрема, потребує вивчення питання, чи не існувала, крім відіменної, також апелятивна основа таких прізвищ, які усікались на один відкритий склад. По-друге, такі основи, можливо, могли усікатись на другий відкритий склад, що вносить певну плутанину у визначення суфіксів в іменах минулих століть: **-ис/-ись** чи **-с/-сь** *Гаври(с) < Гаври[ло], Кири(с) < Кири[ло], -ех* чи **-х** *Терехъ < Тере[нтій], -еш* чи **-ш** *Тере(ш) < Тере[нтій]* тощо, оскільки могло відбуватися накладання голосного відповідного суфікса на голосний основи *Гаври + -ись > Гаврись*. Тобто відбувалося те, що і в апелятивному словотворенні: **чита[ти] + -ач > читач**. По-третє, невивченими залишаються часова активність (за століттями) таких імен та прізвищ і рівномірність їх поширення на всій етнічній українській території. На сучасному етапі розвитку української антропоніміки вчені вже починають уникати категоричності у визначенні походження певних антропонімів. Г. Є. Бучко цілком слушно твірні основи бойківських прізвищ після зіставлення їх із відповідними давніми слов'янськими відкомпонітованими чи композитними іменами розділяє на кілька груп: 1) однозначно слов'янські відкомпонітовані імена — усічені, усічено-суфіксальні та суфіксальні; 2) антропоніми, що можуть пояснюватися як відкомпонітовані імена або як деривати церковно-християнських імен; 3) неоднозначно прізвищеві основи, які серед інших можуть мати «відкомпонітоване пояснення»¹⁶.

На потребу врахування можливості кількох варіантів походження деяких компонентів, що лягли в основу прізвищ, звертають увагу й інші українські антропонімісти, які досліджують сучасні прізвища та давні слов'янські автохтонні імена-композити¹⁷.

Ще однією цікавою словотвірною моделлю було усічення імен-композитів із збереженням першого приголосного другого компонента. Так, до речі, виникли сучасні імена *Борис* (< *Бориславъ*), *Вадим* (< *Вадимиръ*) (ВІЛ, 43–44) тощо. У сучасних українських прізвищах знаходимо виразні сліди цього словотвірного процесу. Після усічення такі імена або ставали прізвищами безпосередньо, або ж до них додавалися суфікси, в тому числі суфікс-флексія **-а**. Наприклад: *Гудим* (< *Гудим[иръ]*) і *Гудима* (< *Гудим[иръ] + -а*), *Гудим'як*. У цю групу можна також зарахувати *Будим* (< *Будим[иръ]*), *Борим* (< *Борим[иръ]*), *Борис* (< *Борис[лавъ]*), *Борисевич*, *Борисенко*, *Боріско*, *Борисюк*, *Борисяк* та ін. (Р, 182–183), *Радом* (*Радом[иръ]*), *Сулим* і *Сулима* (< *Сулим[иръ]*), *Хотимчук* (< *Хотим[иръ] + -чук*)

¹⁵ Svoboda J. Op. cit.— S. 140.

¹⁶ Бучко Г. Є. Зазнач. праця.— С. 21.

¹⁷ Худаш М. Л., Демчук М. О. Зазнач. праця.— С. 25.

та деякі інші. Такі усічення як народні варіанти від САІ самостійно існували вже давно, пор. козацьке ім'я *Сулимь* Семененко (Реєстр, 196).

Якщо стосовно імен (і відповідно основ прізвищ) типу *Гудим*, *Сулим* в українській антропоніміці розбіжностей у поглядах на шляхи їх виникнення немає, то утворення типу *Богунь* тлумачаться по-різному. У слов'янській антропонімічній літературі вони розглядаються як суфіксальні (*Братонь*, *Добронь*, *Богунь*, *Велишъ*, *Будишъ*, *Радошъ*), тобто такі, в яких фінальні елементи **-онь**, **-унь**, **-ашъ**, **-ишъ**, **-ошъ**, **-ушъ**, **-ахъ**, **-ехъ** виконували роль суфіксів. На думку М. Демчук, такі відкомпонитні деривати (з **-онь**, **-ашъ**) первісно були усіченими формами імен-компонитів (*Богунь* < *Богун[ъгъ]*, *Добронь* < *Доброн[ъгъ]* і под.).

Своєю кінцевою частиною, вважає дослідниця, такі усічення з часом послужили зразком для адаптації в народному побуті церковно-християнських імен і таким чином набули функції антропонімічних суфіксів¹⁸. Ми трактуємо ці утворення як суфіксальні, тим більше, що вищезгадані суфікси могли бути додані до основ і на наступному етапі — при творенні прізвищевих назв. У чехів така модель трапляється також: *Bous* (< *Bús* < *Bús[lav]* < *Bohuslav*), *Čáb[a]* (< *Čáb[ud]* + суфікс-флексія **-a**), *Čam* (< *Čam[ír]*), *Drs* (< *Drs[lav]* < *Držislav*), *Kazim* (< *Kazimír*), *Mysl[ek]* (< *Mysl[ib[or]]*), *Protiv[a]* (< *Protiv[oj]* + суфікс-флексія **-a**), *Ratim[ec]* (< *Ratim[ír]* + суфікс **-ec**), *Vith[a]* (< *Vidh[ost]* + суфікс-флексія **-a**) (Mold., 46, 51–52, 59, 101, 150, 183, 189, 267).

Визначення походження й первісного значення багатьох прізвищ, пов'язаних із САІ-композиціями і в чехів, і в українців (та й в інших слов'янських народів) ґрунтується на подвійних, а то й потрійних етимологіях. І причина тут не в самих САІ та прізвищах, що походять від них, а в історії формування класу прізвищ в антропонімічній системі. Дуже часто мотиви виникнення прізвищ, які лягли в основу відповідних прізвищ, для сучасного дослідника переважно втрачені, тому доводиться відновлювати їх, залучаючи наукові праці з мовознавства, історії, етнографії тощо. У наявності таких імен у складі українських прізвищ перекоонує і вивчення історичних та сучасних антропонімії інших слов'янських мов, у яких ці імена і їхні компоненти також виступають як у ролі власних особових імен, так і в основах прізвищ. Зрештою, в різних діалектних масивах прізвища могли справді виникнути від різних джерел (одне, скажімо, від апелятива, інше — від народного варіанта САІ, ще інше — від народного варіанта церковного імені) і лише потім виявилось, що вони збіглися у фонетичному звучанні.

Слід визнати, що самі автори словників прізвищ дуже обережно трактують свої етимології, допускаючи, що з розвитком антропоніміки ці етимології можуть змінюватися. Як зазначає Ю. К. Редько у передмові до свого 8-томного словника українських прізвищ, «етимологія прізвищ не завжди ясна. У багатьох випадках наше пояснення гіпотетичне, і його можна буде на основі нових матеріалів (діалектних словників, списків мікротопонімів тощо) спростувати чи уточнити. Але немало у словнику і таких прізвищ, будова яких і етимологія для нас не зрозуміла. В таких випадках обмежуємось ремаркою “неясне”»¹⁹.

Наведені у словнику Д. Молданової «*Naše příjmení*» пояснення походження і значення прізвищ ґрунтуються на широкому вивченні історичного матеріалу, виходять із знання розвитку мови протягом майже тисячолітнього періоду — часу виникнення чеських прізвищ, із фонетичних, морфологічних, лексичних змін, і то не лише літературної мови, а й діалектів, слів і термінів спеціальних і сленгових, а також запозичених з інших мов. Разом із тим Д. Молданова за-

¹⁸ Демчук М. О. Слов'янські автохтонні особові власні імена в побуті українців XIV–XVII ст. — К., 1988. — С. 91.

¹⁹ Редько Ю. К. Проспект «Словника сучасних українських прізвищ» // Українська історична та діалектна лексика : Зб. наук. праць. — К., 1995. — Вип. 2. — С. 151.

значає: «У ряді випадків для наведених пояснень існують докази, однак у багатьох випадках ідеться про наукову гіпотезу, про пояснення можливе, яке спирається на мовний аналіз. Часто прізвище має кілька різних значень, виникло в кількох місцях, в різних соціальних середовищах, в різні часові періоди. Яке з пояснень походження стосується того чи іншого носія, можуть вирішити лише метрики, вивчення родоводів аж до моменту появи прізвища»²⁰.

Визначення походження та первісного значення прізвищ узагалі й утворених від імен-комполітів прізвищ зокрема має свою специфіку. Стосовно САІ-комполітів вона полягає в тому, що перш ніж потрапити в основи прізвищ, ці імена і раніше творили народні варіанти шляхом усічення. Після усічення імені-комполіта (напр.: *Маль* — *Малогость*) в уявленні мовців відбувався перерозклад семантичної структури імені, і з часом на перший план почала виступати семантика першого компонента: *Маль* асоціювався з прикметником **малий**, а не з іменем *Малогость*. Як слушно зауважує І. М. Желєзняк, «етимологічна співвідносність антропонімів у свідомості носіїв мови часто буває хибною»²¹. Цю проблему вже окреслили українські антропонімісти²², тому не будемо детально зупинятися на її розгляді.

У чеських словниках²³ таке розмежування похідних утворень від імен-комполітів та імен апелятивного походження здійснене дуже чітко. Ономастичний матеріал XIV–XV століття в українській антропоніміці опрацьований досить ґрунтовно у монографії Л. Л. Гумецької²⁴ і відповідно вміщений у Словнику староукраїнської мови XIV–XV ст. (ССМ), створенням якого вона керувала. Антропонімний матеріал наступних століть перебуває ще на стадії вивчення й осмислення в численних статтях і монографіях. Ще не завершені пошуки оптимальних етимологій. Саме тому ономастичний матеріал у Словник української мови XVI — першої половини XVII ст. залучений лише частково, а слов'янські автохтонні імена-комполіти і похідні від них не потрапили до його реєстру взагалі.

Із прийняттям християнства у деяких з усічених народних варіантів імен виявилися «двійники», які утворювалися також шляхом усічення церковних імен при їхній адаптації на ґрунті народної мови. До них приєднуються ті самі суфікси, що й до слов'янських автохтонних імен, відповідно *Маник* (ім'я, прізвище) може бути потрактоване як похідне і від САІ *Маниславъ*, і від церковного *Мануїл*, *Ярош* — і від *Ярослав*, і від народного варіанта *Ярема* (< укр. церк. *Іеремей*), *Мирка*, *Мирко*, *Мирович* — і від САІ *Мирославъ*, *Любомиръ*, і від церковного *Мирон*. Нижче подаємо кілька найбільш усталених в українській антропоніміці подвійних етимологій основ сучасних прізвищ:

Бал-, пор. САІ *Бал[омиръ]*, *Бал[осинъ]* (Мор., 7) або від церковного імені *Бал[тромій]*, *Бал[тазаръ]* (ХД, 42): *Баланчук*, *Балко*, *Балуш* (Д, 96); *Балоба* (БЗ: Зк); **Бер-**, пор. болг. *Беримир*, *Берислав* (Ил., 72) або церковне *Бсръ*, *Берянин(н)* (ЛБ, 186); *Берик* (Р, 115); *Беров* (Рад., 6); **Вал-**, пор. САІ *Вадимиръ* (ХД, 27) або церк. *Вадскартъ* (ЛБ, 189); *Ваде* (Рад., 142); **Вах-**, пор. САІ *Вадимиръ* (ХД, 27), *Вадиславъ* (Б, 22) або церк. [Ц]ва[н] + суфікс -х чи Ва[силь] < *Василій* (ЛБ, 191) + суфікс -х (відповідно такими ж є прізвища *Вац*, *Вац* із суфіксами -ц і -ш): *Вах*, *Вацків*, *Вацак* (Б, 22); **Гал-**, пор. САІ *Гал[омиръ]* (ХД, 25) або церк. *Гал[аадъ]*, *Гал[актіонъ]*, *Гал[ионъ]* (ЛБ, 138); *Галан*, *Галачук*, *Галанюк* та ін. (Р, 376–377); **Гуц-**, пор. САІ *Гу[диславъ]* (ХД, 28) + суфікс -ц або церк. *Гу[рїй]* (ЛБ, 199) + суфікс -ц: *Гуц*, *Гуца*, *Гуцак*, *Гуцало*, *Гуценко*, *Гуць* (Р, 554); **Дан-**, пор. САІ *Данславъ*, *Богданъ* (ХД, 28) або церк. *Дан[їль]*,

²⁰ Moldanová D. Úvod // Moldanová D. Op. cit. — S. 10.

²¹ Желєзняк І. М. Семантична еволюція другого компонента антропонімичних комполітів -slav- у сербохорватській мові // Українська діалектологія і ономастика. — К., 1964. — С. 221.

²² Худаци М. Л., Демчук М. О. Зазнач. праця. — С. 25.

²³ Gebauer J. Slovník staročeský. — 2-e vyd., nezměn. — Praha, 1970. — Díl. 1–2; Moldanová D. Op. cit.

²⁴ Гумецька Л. Л. Нарис словотворчої системи української актової мови XIV–XV ст. — К., 1958. — 298 с.

Дань (ЛБ, 200): Дáньків, Данько́, Даньо́ (РД, 100), Данча́к (Рад., 17); Дом-, пор. САІ Домáгость, Домáжсирь, Домарадь (ХД, 19, 22) або церк. чол. Домéтий, Домéстїку(м), Домéтіан (ЛБ, 201), жін. Домка, Домаха < церк. Дóмна (ЛБ, 201): Домашéнко, Домашук, Домча́к, Домащук (Р, 638); Домак, Домах, Домко (Д, 97); Дор-, пор. САІ Дорогобыть, Дороговидь, Дорогомилъ (ХД, 68–69) або церк. чол. Доримедонть, Дорофей, Теодор < церк. Тесодарь (ЛБ, 202, 210), жін. Дора (ЛБ, 202): Дóрак, Дорик (Р, 642); Кай-, пор. п. Kajdas (Железняк, 35), серб. Кајслав (Грк., 112) або церк. Кайна́тъ, Кайфа, Кайнь (ЛБ, 213–214): Кайда́ (Рад., 50); Кайда́н, Кайда́ш (Р, 825); Кан-, пор. болг. Канозир (Ил., 238), п. Kanmil (SSNO II/3, 530), ч. Kanimír (Sv., 273) або церк. Кана́й, Канафа та ін. (ЛБ, 214): Канко́ (Рад., 48), Кана́с, Канога, Канока, Кано́с, Канох, Каяк (Р, 838–841); Мал-, пор. САІ Малогость (ХД, 20) або церк. Малахїа (ЛБ, 221): Мала́х, Малéнко, Мали́га та ін. (Р, 1233–1242); Ман(ь)-, пор. САІ Маниславъ, Рахманъ (ХД, 20) або церк. Мануилъ: Мánник, Мánич, Мánько́ та ін. (Р, 1250–1253); Мил-, пор. САІ Милонѣъ, Богузилъ (ХД, 20) або церк. Емиліа́нъ (ЛБ, 204): Милѣк, Милу́сь, Милѣн та ін. (Р, 1313–1315); Мир-, пор. Мирославъ, Будимиръ (ХД, 20) або церк. Миронъ (ЛБ, 223): Мירו́и (РД 157); Мирович, Мирьо (Б, 22), Міра, Мірко, Мирóвич, Мирюта (Р, 1317–1320); Род-, пор. САІ Родивитъ, Родиславъ, Родимилъ (Мор., 168) або церк. Родіонъ (ЛБ, 229): Родик, Родько́ та ін. (РД, 189); Рода́к, Родéнко, Родич (Р, 1715); Сам-, пор. САІ Самборъ (ХД, 20) або церк. Самонъ, Сампонъ (ЛБ, 230): Самї́й (РД, 193); Саме́ць (Рад., 114), Саме́ць, Самї́й, Самко́, Саму́ра, Саму́сь (Р, 1765–1768); Сел-, пор. болг. Селмир (Ил., 446); п. Selislaw (Mikl., 98), ч. Selibor (Mikl., 98) або церк. Селєвкъ (ЛБ, 231): Селáй, Селюк (Р, 1789); Селéга (Рад., 1115); Сем-, пор. САІ Семимилъ, Семирадь, Семиславъ (Мор., 176) або укр. Семень < церк. Симеонъ (ЛБ, 235), Семіда́ль, Семіда́линъ (ЛБ, 231): Семичъ, Семусьо́, Семчїна (РД, 296); Том-, пор. САІ Томиславъ (ХД, 21) або церк. Тома (ЛБ, 210): Томе́й, Тóмин, Тóмки в, Том'юк (РД, 218); Хв(Ф)ал-, пор. п. Chwalibog, Chwalislaw (SSNO, I/2, 348), ч. Bohuchval (Sv., 77) або церк. Фаларїдъ, Фалектъ, Фалкїдїи (ЛБ, 238), Фалєлїй (ЛБ, 210): Фáлик, Хвалїнський (РД, 223, 229); Фалáч, Фáлик, Фалокóвич, Фалькó, Фальчук (Р, 2060–2061).

У чеській антропоніміці також наявні подвійні етимології основ сучасних прізвищ, зокрема від САІ-комполітів і від церковних імен:

Blaž- від Blažislav, Blažibor або Blažej: Blaž, Blaža, Blažka (Mold., 44–45); **Bro-** від Bronislav або від Ambrož: Broš, Brošek, Brošta (Mold., 47); **Dom-** від Domarad, Domoslav або від Dominik: Domek, Doms, Domák (Mold., 57); **Rod-** від Rodoslav або від Rodvin, Rodger: Rod, Roda, Rodek (Mold., 193); **Sta-** від Sta[nislav] + суфікс **-ch** або від [Eu]stach: Stach, Stacha, Stacho (Mold., 216); **Šeb-** від Všebor або від Šebestián: Šeba, Šebak, Šebanek (Mold., 226); **Ta-** від Tach[omír] або від [Pro]ta[fs] + суфікс **-ch** Tácha, Tachek (Mold., 245); **Tom-** від Tomislav або від Tomáš: Tomáš, Tomášek, Tomala, Tomlík (Mold., 251); **Tu-** від Tuchomysl, Tuchomír або від Matouš: Toušek (Mold., 252); **On-** від Onomysl або від Ondřej: Vonek, Voneš, Vonka (Mold., 272).

Досліджуючи бойківські прізвища, Г. Є. Бучко доходить висновку, що понад 50 усічених та усічено-суфіксальних антропонімних основ, що формують лексичні бази 260 прізвищ, можуть з однаковим успіхом пояснюватись як відповідні деривати слов'янських відкомполітних або церковно-християнських імен. Крім уже згаданих вище компонентів, у цьому списку зазначені: **Горд-**, **Гоц-**, **Гош-**, **Гуй-**, **Дац-**, **Даш-**, **Дед-/Дид-**, **Дол-**, **Лех-**, **Лец-**, **Леш-**, **Лен-**, **Миц-**, **Мич-**, **Мих-/Міх-**, **Миш-/Міш-**, **Пай-**, **Паш-**, **Пац-**, **Пол(ь)-**, **Пуш-**, **Рал(ь)-**, **Раш-**, **Рош-**, **Стах-**, **Сташ-**, **Теш-/Тиш-**, **Тих-**, **Худ-**, **Яр-**²⁵.

Разом із тим функціонує значна частина прізвищ, про походження яких існує вже усталена думка. Наприклад, прізвища типу *Любик*, *Любка*, *Славко*, *Славук*, *Славу́та*, *Ярко*, *Ярун* Ю. К. Редько виводить від САІ-комполітів типу *Любомир*, *Мирослав*, *Ярослав* (Р, 1856). Мабуть, це пов'язано з тим, що деякі з форм цих імен (напр., *Любка*, *Славко*, *Ярко*), які лягли в основу прізвищ, і зараз активно функціонують у мовленні українців, і пам'ять про відіменне походження ще не втрачена. У той же час при переході в клас прізвищ деякі рідкісні САІ, які почали виходити з ужитку як імена, зіткнулися з тим, що, будучи ускладненими різними суфіксами, вони — ці суфіксальні деривати — фонетично почали збігатися з певними апелятивами. Наприклад, прізвище *Ступак* М. О. Демчук на сучасному етапі вже трактує як суфіксальний дериват від САІ (Демч., 83), хоч Ю. К. Редько,

²⁵ Бучко Г. Є. Значч. праця. — С. 22.

спираючись на розвиток української антропоніміки 60–70-х років, коли дослідження САІ в українській антропонімії ще лише починалося, виводить прізвища *Ступа*, *Ступак*, *Ступар* від апелятивів, зафіксованих у словнику Б. Грінченка: *Ступа* — від апелятива **ступа**; *Ступак* — від апелятива **ступак** «1. Кінний млин. 2. Кінь, що йде ступою. 3. Частина лопати»; *Ступар* — від апелятива **ступар** «1. Сукновал. 2. Водяна сукновальня» (Р, 1941). Аналогічно прізвища *Скорик*, *Скорина*, *Скориця* одні антропонімісти виводять від апелятивів **скорий** «швидкий», **скорина** (хліба) (Р, 1846), інші пов'язують їх лише з іменами-композиціями типу *Скоромирь* (Демч., 81), ще інші допускають подвійну етимологію: *Скорик* і *Скорина* — від САІ або апелятивного імені чи прізвиська *Скорий* (Б, 22).

Подвійні і потрійні етимології часто стосуються лише кількох прізвищ з певним компонентом, зокрема тих, які збігаються фонетично з певними апелятивами. Отже, дослідник, маючи у своєму розпорядженні до кількох десятків прізвищ з однаковою основою, яка трактується неоднозначно, мусить передусім визначитись, до якої групи (від САІ-комполітів чи від церковних імен, чи, можливо, він припускає можливість подвійної етимологізації) він зараховує основу. Потім визначаються можливі апелятиви в окремих прізвищах. Наприклад, аналізуючи прізвища *Балан*, *Баланчук*, *Балик*, *Балина*, *Балота*, *Балотин*, *Балків*, *Балко*, *Балонь*, *Балуш*, *Балуша*, *Балушчак* (Д, 96), *Балушок* (БЗ: Кв м), *Балей* (БЗ: діаспора), *Баліч* (БЗ: Льв м), *Баланюк* (Близн., 170), учений мусить допускати їх виникнення від антропоніма *Баль*, який у свою чергу утворений від особових власних імен-комполітів *Бал[омирь]*, *Бал[осинь]* (Мор., 7) або від церковно-християнських імен *Бал[тромій]*, *Бал[тазарь]* (ХД, 42). У цьому списку наявні і прізвища, основи яких можуть розглядатися не лише як відіменні, а й як відапелятивні: *Балан* < **балан** «білий віл», «білявий хлопець»²⁶. Отже, у цьому списку *Балан* може мати три варіанти походження, решта — два. Тут важливою стає велика кількість прізвищ із певним компонентом. Одне-два прізвища з однаковою основою, але оформленою різними суфіксами, можуть дати помилкове уявлення про походження імені чи прізвища. Наприклад, Р. І. Осташ, етимологізуючи окремо козацьку прізвищеву назву *Баликь*, зіставив її з тюркським апелятивом **балик**²⁷ і лише пізніше, долучивши інші прізвищеві назви з основою **Бал-** (*Балань*, *Балека*, *Балинь*, *Балына*, *Балыченко*), визнав свою попередню етимологію прізвищевої назви *Балик* помилковою²⁸.

Таких прикладів, коли в певній групі прізвищ кілька з них можуть прямо збігатися з відповідними сучасними апелятивами й утруднювати пошуки їх походження, існує немало:

Держ(и)- (< *Держсикрай* — ХД, 19): *Держак*, *Держанюк*, *Держіло*, *Держко* (Р, 589), пор. апелятив **держак** (СУМ, II, 248); **Жил-** (< **Жилибор* — Бучко, 66): *Жіла*, *Жіленко*, *Жілик*, *Жілин*, *Жілка*, *Жилко*, *Жилок* (Р, 710), пор. апелятиви **жила**, **жилка** (СУМ, II, 529); **Кан-** (< *Канимирь* — ХД, 20): *Канас*, *Кандюк*, *Кандя*, *Канкин* (Р, 838 — 839), *Канко*, *Каня* (Рад., 18), пор. апелятив **каня** (СУМ, IV, 91); **Криво-** (< *Кривосудь* — ХД, 20): *Кривий*, *Кривко*, *Кривич*, *Кривович* (Р, 1039–1040), пор. апелятив **кривий** (СУМ, IV, 339); **Ласт-** (< *Ластомир* — Бучко, 62): *Ластівка*, *Ластівняк*, *Ластовецький* (Р, 1122), пор. апелятив **ластівка** (СУМ, IV, 452); **Лів-** (< **Лівобрат* — Бучко, 66): *Лівень*, *Лівий*, *Лівцун*, *Лівчак*, *Лівчинський*, *Лівшек*, *Лівцук* (Р, 1165), пор. апелятив **лівий** (СУМ, IV, 507); **Масл-** (< **Масломеч* — Бучко, 62): *Маслей*, *Масленко*, *Маслій*, *Масло* (Р, 1271–1272), *Маслійчук* (Рад., 79), пор. апелятив **масло** (СУМ, IV, 639); **Сно-**, **-сонь** (< *Сновидь*, *Безсонь* — ХД, 21): *Сновіда*, *Сновидович* (Р, 1874), пор. апелятив **сновіда** (СУМ, IX, 428); **Част(о)-** (< *Частоборь* — ХД, 21): *Частко*, *Часто* (Р, 2101), пор. апелятив **часто** (СУМ, XI, 280).

²⁶ Етимологічний словник української мови. — К., 1982. — Т. 1. — С. 124.

²⁷ Осташ Р. І. Тюркські елементи в українській антропонімії // Українська історична та діалектна лексика. — К., 1985. — С. 132.

²⁸ Осташ Р. І. До походження прізвищевих назв Реєстру (Спроба етимологічного словника) // Реєстр Війська Запорозького 1649 року. Транслітерація тексту. — К., 1995. — С. 527.

Складність зарахування деяких прізвищ (первісно — й імен) до певної групи (відапелятивні та відкомпозиційні) полягає не лише у збігові частин колишніх композитних усічень, що ставали твірними основами (самі чи спільно з доданим суфіксом), з апелятивними. Важливу роль тут відіграють суфікси, оскільки деякі з них активніше вживалися в онімному, інші — в апелятивному словотворі. Це переконливо показала І. М. Железняк на прикладі суфікса **-ай**: «Переважна більшість східнослов'янських прізвищ із суфіксом **-ай** сягає прізвищ апелятивного походження, що змушує визнати набагато більшу активність суфікса на апелятивному рівні... антропоніми на **-ай** часом дозволяють відновлювати незасвідчені апелятиви»²⁹.

Таким чином, сучасні українські прізвища типу *Білай*, *Чернай* могли бути не лише відапелятивними з огляду на можливу відапелятивну (**білий**), а не композитну антропонімну (**Біл**) основу, а й просто апелятивами через апелятивну функцію суфікса **-ай**. Явище поліфункціональності характерне, очевидно, і для інших суфіксів, які ще з праслов'янської мови могли вживатися як в апелятивному, так і в онімному словотворі, однак воно на прикладах окремих суфіксів українськими лінгвістами достатньо ще не вивчене.

Із необхідністю враховувати кілька варіантів походження окремих прізвищ стикаються і чеські антропонімісти. Наприклад, чеське прізвище *Boleň* виводиться і від *CAI*, і від апелятива (назва риби) (*Mold.*, 45). Решту прізвищ чеські антропонімісти пов'язують лише із *CAI* *Boleslav*, *Bolebor*: *Bolek*, *Boleček*, *Bolik*, *Bolech*, *Boleška*, *Bolousek*, *Boltík*, *Boldiš*, *Boleň*, *Bolin*. Так само при етимологізації деяких прізвищ чеські вчені подають приклади можливих імен-композицій, а при потребі — приклади гаданих апелятивів чи церковних імен. Наприклад, сучасне чеське прізвище *Ber* має такі варіанти походження: зі старонімецького особового імені *Bernard* — **bero** = ведмідь, **nart** = сила або зі слов'янського особового імені *Berislav*, *Berivoj*; апелятив **ber** = назва зернових, інколи гороху; німецький апелятив **Bär** = ведмідь (*Mold.*, 43). Пор. ще чеські прізвища такого типу:

Čára — від *Čamír* або від *čára*, переносно «висока тонка людина» (*Mold.*, 52); *Duša* — від *Duchoslav* або від *duše* «душа» (*Mold.*, 61); *Hoch* — від *Hodislav* або від: а) *hoch* «хлопець»; б) німецького прикметника *hoch* «великий, гордий, знатний, шляхетний, благородний» (*Mold.*, 83); *Lada* — від *Ladislav* або від: а) стч. *lada* «дівчина»; б) *lado* «оброблювана земля» (*Mold.*, 124); *Loveček* — від *Častolov*, *Budilov*, *Ostrolov* або від: а) *lov* «полювання»; «здобич»; б) *lovac* «мисливець» (*Mold.*, 131); *Pak* — від *Pakoslav* або від *pak* «начиння для пивоваріння» (*Mold.*, 163); *Sobota* — від *Soběslav* або від *sobota* «назва одного з днів тижня» субота» (*Mold.*, 213); *Svítek* — від *Svatoslav*, *Svatomír* або від *svítek* «страва з яєць, молока і муки» (*Mold.*, 223); *Tvrz* — від *Tvrđoslav* або від *tvrz* «назва житла дрібного шляхтича» (*Mold.*, 256); *Vlach* — від *Vladimír*, *Vlastibor* або від: 1. **vlach** «назва національностей романських народів, особливо італійців»; 2. **vlach** а) «муляр, каменярь»; б) «купець» (*Mold.*, 267).

Отже, і в чехів, і в українців слов'янські автохтонні імена брали активну участь у творенні класу прізвищ. В обох антропоніміях спостерігаються подібні моделі їх трансформації у прізвища: прізвищами ставали безпосередньо імена-композиції у повній формі або до неї додавалися суфікси; в обох антропоніміях спостерігаємо велику роль усічення (морфологічний спосіб) при творенні прізвищ від слов'янських автохтонних імен і приєднання до усічених частин моно- або поліморфемних суфіксів. Однаковим було і саме усічення: перший компонент складного імені усикався на приголосний або на голосний; могло відбуватися усічення першого компонента разом із приголосним постпозитивного компонента. Прізвища дають змогу розширити наше уявлення про список складних імен слов'янського походження, які функціонували в мину-

²⁹ Железняк І. М. Поліфункціональність ономастичного суфікса **-ай** (**-аї**) // Мовознавство. — 1997. — № 6. — С. 25.

лому у чехів і в українців. Крім тих, що існують зараз, у чехів в минулому вживалися ще такі імена:

Berislav, Berivoj, Blažibor, Blažislav, Bohosúd, Bohučej, Bohudar, Bolebor, Bolečej, Božemír, Branisúd, Budilov, Búslav (< Bohuslav), Čábud, Čamír, Čáslav, Častobor, Častolov, Častovoj, Čechoslav, Dlíhomil, Dlíhoslav, Dlíhovej, Dobeslav, Doběstoj, Dobrobud, Dobročaj, Dobrohost, Dobrolub, Dobrovid, Dobrovít, Domamír, Domarad, Domaslav, Domorad, Dražeslav, Draživoj, Drslav, Držikraj, Držislav, Hódislav, Hojislav, Hořimír, Hořislav, Hostibor, Hostirad, Hrděbor, Chotěbor, Chotěbud, Chotibor, Chotimír, Chotslav, Chvalibor, Jarohněv, Jarosil, Libohod, Libohost, Lstibor, Lufoslav, Modliboh, Mstidruh, Myslibor, Nudvoj, Onomysl, Ostrolov, Pačeslav, Pakoslav, Plativoj, Protivoj, Pšaslav, Předbor, Předmír, Předslav, Přemil, Puchoměr, Pustomír, Radbor, Rado-by, Radomysl, Ranožír, Rodoslav, Rohovlad, Sebeslav, Sěmibor, Sěmidrah, Sěmirad, Sěmislav, Sítbor, Skrbimír, Soběhrd, Stězimír, Stězivoj, Střezislav, Sudimír, Sudislav, Sudivoj, Sudomír, Sulislav, Súr, Svojslav, Sutbor, Tachomír, Těšislav, Tichoslav, Trpimír, Tuchomír, Tuchomysl, Tvrdimír, Tvrdoslav, Vadislav, Věřislav, Vidhost, Viēcemil, Viēceslav, Vitomír, Vitorad, Vlastibor, Vrchoslav, Vrtěžír, Vyšeslav, Zdemil, Zdimír, Zemislav, Živohost.

В українців, крім сучасних, у минулому також уживалася ціла низка автохтонних імен-комполітів, які можна реконструювати з прізвищ (у список не введено імена типу *Розмысль, Станиславъ, Ярославъ*, які фіксуються у писемних пам'ятках до XVIII ст. як самостійні і компоненти яких також знаходимо у прізвищах):

Бездухъ, Благомисль, Благославъ, Близоборъ, Богомоль, Богорадь, Бозуф(хв)аль, Божедаръ, Боимиръ, Боиславъ, Болелотъ, Болестрахъ, Болѣчаи, Болѣчестъ, Боривой, Братиславъ, Бродиславъ, Бронимиръ, Брячиславъ, Будивой, Будомиръ, Буимиръ, Бутмиръ, Велиборъ, Велидаръ, Велимиръ, Вертижиръ, Верхославъ, Видимиръ, Видославъ, Витогостъ, Витомиръ, Водиратъ, Воиславъ, Волобуи, Воротиславъ, Вышеборъ, Вышемиръ, Гневомиръ, Годимиръ, Годиславъ, Гоимиръ, Гоиславъ, Голобутъ, Горевои, Горивои, Гориславъ, Громославъ, Гудомиръ, Дабиживъ, Далеборъ, Держикраи, Добеславъ, Доброкгостъ, Доброкжизнь, Доброказъ, Добролюбъ, Добромьсль, Добросинъ, Добротворъ, Домарадь, Домастои, Домасуль, Дорогобытъ, Драгославъ, Духославъ, Дѣдумиль, Желиборъ, Желибрать, Желидѣдъ, Живиславъ, Жизномиръ, Жирославъ, Житогои, Житомиръ, Залодъ, Звениславъ, Краиславъ, Красимиръ, Куновидъ, Курзовонъ, Ладомиръ, Людомиръ, Лютоборъ, Лютожиръ, Люторатъ, Лѣтовидъ, Моимиръ, Молиборъ, Мориславъ, Мотогостъ, Мутимиръ, Мыслиборъ, Некрасъ, Немои, Невсятъ, Нетрѣба, Ниномьсль, Оломуть, Островодъ, Пакославъ, Переяславъ, Плохимиръ, Просимиръ, Путиславъ, Ратимиръ, Редимиръ, Рознакъ, Русмиръ, Самборъ, Святогоръ, Себеславъ, Синоданъ, Сирославъ, Скоровои, Славомиръ, Собеславъ, Соломиръ, Спытинѣвъ, Станимиръ, Стоиславъ, Страхомиръ, Страшимиръ, Строимиръ, Стрѣжимиръ, Ступоглѣвъ, Судомиръ, Сулимиръ, Съдѣславъ, Татомиръ, Твердостои, Творимиръ, Терпиславъ, Теслуъ, Толигѣвъ, Трѣбовитъ, Тугоборъ, Хотимиръ, Цициборъ, Честимиръ, Чорнобытъ та ін.

В основах прізвищ є немало однакових компонентів імен, що дає змогу припустити, що вони активно вживалися як у чеській, так і в українській антропоніміях: ч. **Во-** (укр. **Бор-**), **Воž-** (**Бож-**), **Vud-**, **-bud** (**Буд-**), **Dom-** (**Дом-**), **Drah-** (**Дорог-**), **Hod-** (**Год-**), **Hoј-** (**Гои-**), **Chot-** (**Хот-**), **L'ud-** (**Люд-**), **Lut-** (**Лют-**), **Mír-**, **-mír** (**Мир-**, **-мир**), **Slav-**, **-slav** (**Слав-**, **-славъ**), **Sob-** (**Соб-**), **Sud-** (**Суд-**), **Sul-** (**Сул-**), **Vel-** (**Вел-**), **Vrch-** (**Верх-**), **Vyš-** (**Выш-**) та ін.

Разом із тим списки імен, уживаних у чехів (у прізвищах) і в українців (у прізвищах), дещо відмінні. Деякі імена не перейшли у прізвища, а залишились у писемних пам'ятках як імена, деякі ж можна відшукати в топонімах. На підставі вивчення чеських та українських прізвищ можна припустити, що існувало певне, хоч і нечітко окреслене, коло слов'янських автохтонних імен-комполітів та їхніх компонентів, які покривали всі терени Славії або більшу їх частину, і були також імена-комполіти та їхні складові частини з більшим чи меншим ступенем локальності, створені лише певним слов'янським народом чи кількома народами. Аналогічно є спільні суфікси і відмінні у списку суфіксів, якими користувалася кожна з мов для творення прізвищ. Це зумовлено особливостями кожної мови, зокрема їх словотвірних і суфіксальних систем. У чеській антро-

понімі
патрон
І чє
шого
рел їх
три вар
(або й
основи
ім'я»,
ковним
запозн
не осос
позиті
формул

УМОВІ

Б

БЗ

Бл.

Бл. АКД

Близн.

Бучко

ВІЛ

Грк.

Д

Демч.

ДМВН

ЕСЛГНІ

Железні

Ил.

Керста

ЛБ

Мор.

Р

Рад.

РД

ISSN 00

ів в минулому

Bolecej, Božemír, astolov, Častovoj, bročaj, Dobrohost, ažeslav, Draživoj, Hostírad, Hrděbor, Libohod, Libohost, řačeslav, Pakoslav, nír, Radbor, Radošmirad, Sěmislav, Sudivoj, Sodomír, omír, Tuchomysl, Vitorad, Vlastibor,

ціла низка ав-
щ (у список не
суються у пи-
кож знаходимо

в)аль, Божедарь,
Братиславъ, Бро-
, Велиборъ, Вели-
юсть, Витомиръ,
омиръ, Годимиръ,
Громославъ, Гудо-
сизъ, Доброказъ,
Домасуль, Дород-
дѣдъ, Живиславъ,
славъ, Красимиръ,
оратъ, Лѣтовидъ,
красъ, Немои, Не-
славъ, Плохимиръ,
Святогоръ, Себе-
Спытингѣвъ, Ста-
миръ, Ступогнѣвъ,
рциславъ, Теслузь,
обьтъ та ін.

т, що дає змогу
раїнській антро-
п- (Дом-), **Drah-**
(-), **Luč-** (Лют-),
б-), **Sud-** (Суд-),

і в українців (у
, а залишились у
імах. На підставі
що існувало пев-
н-комполітів та
к частину, і були
еншим ступенем
і кількома наро-
іксів, якими ко-
) особливостями
У чеській антро-

понімії, на відміну від української, функціонує менше прізвищ з посесивними і патронімічними формантами.

І чеські, й українські антропонімісти при вивченні походження того чи іншого прізвища або групи прізвищ звертають увагу на можливість кількох джерел їх виникнення. Тому в обох антропоніміках часто враховуються два або й три варіанти походження прізвища: від основи САІ, від основи церковного імені (або й запозиченого, наприклад, німецького в чехів), від апелятива чи його основи. В українців часто паралельними бувають варіанти «САІ — церковне ім'я», «САІ — апелятив». У чехів менше трапляється варіант збігу САІ з церковним іменем, а частіше «САІ — апелятив», «САІ — топонім», «САІ — запозичене власне особове ім'я», «САІ — запозичений апелятив». Це зумовлено не особливостями основ прізвищ, які походять в обох антропоніміях від САІ-комполітів і в основному є спільними, часто однаковими. Причина — в історії формування класу прізвищ у чехів і в українців, що мала певні особливості.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

- Б** — Бучко Г. Є. Роль слов'янських відкомполітних імен у творенні українських прізвищ // Українська пропріальна лексика. Матеріали наукового семінару 13–14 вересня 2000 р. / Відп. ред. І. М. Железняк. — К., 2000. — С. 20–23.
- БЗ** — Блокнотні записи антропонімічного матеріалу. Виконала Л. Р. Осташ у 2001 р.
- Бл.** — Близнюк Б. Гуцульські прізвища семантичного способу творення // Наукові записки. Серія : Мовознавство. — Тернопіль, 1998. — № 1. — С. 44–48.
- Бл. АКД** — Близнюк Б. Б. Сучасні гуцульські прізвища в історичному розвитку : Автореф. дис. ... канд. філол. наук. — Львів, 1997. — 23 с.
- Близн.** — Близнюк Б. Особливості становлення гуцульських прізвищ // Гуцульські говірки : Лінгвіст. та етнолінгвіст. дослідження. — Львів, 2000. — С. 166–176.
- Бучко** — Бучко Д. Давньоукраїнські комполітні імена в основах ойконімів України // Słowiańskie composita antropomiczne / Pod red. S. Warchoła. — Lublin, 2000. — S. 57–77.
- ВІЛ** — Скрипник Л. Г., Дзятківська Н. П. Власні імена людей. Словник-довідник / За ред. В. М. Русанівського. — К., 1996. — 335 с.
- Грк.** — Грковий М. Речник личных имена код Срба. — Београд, 1977.
- Д** — Демчук М. Праслов'янські елементи в прізвищах Бойківщини // Бойківщина. Історія та сучасність. Матеріали історико-народознавчої конференції «Минуле і сучасне Бойківщини» [м. Самбір, 6 березня 1996 р.]. — Львів, 1996. — С. 96–97.
- Демч.** — Демчук М. О. Слов'янські автохтонні особові власні імена в побуті українців XIV–XVII ст. — К., 1988. — 171 с.
- ДМВН** — Ділова мова Волині і Наддніпрянщини XVII ст. Зб. актових документів / Підгот. до вид. В. В. Німчук, В. М. Русанівський та ін. — К., 1981. — 316 с.
- ЕСЛГНПР** — Етимологічний словник літописних географічних назв Південної Русі / Укл. І. М. Железняк, А. П. Корепанова, Л. Т. Масенко, О. С. Стрижак. — К., 1985. — 254 с.
- Железняк** — Железняк І. М. Очерк сербохорватского антропонимического словообразования. — Киев, 1969. — 130 с.
- Ил.** — Илчев С. Речник на личните и фамилни имена у българите. — София, 1969.
- Керста** — Керста Р. Й. Українські народні варіанти християнських імен XVI ст. Додаток // Керста Р. Й. Українська антропонімія XVI ст. Чоловічі іменування. — К., 1984. — С. 102–138.
- ЛБ** — Лексикон словенороский Памви Беринди / Підгот. до вид. В. В. Німчук. — К., 1961 (стародрук, перевид. фотомех. способом).
- Мор.** — Морошкин М. Славянский именослов или собрание славянских личных имен в алфавитном порядке. — СПб, 1867. — 213 с.
- Р** — Редько Ю. К. Словник сучасних українських прізвищ : У 8-ми т. — Львів, 1975 (Машинопис, зберігається у відділі рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України. Шифр о/н — 3824 т. 1–8. Наскрізна нумерація через усі томи).
- Рад.** — Радіон Ст. Словник українських прізвищ в Австралії. — Мельбурн, 1981.
- РД** — Редько Ю. К. Довідник українських прізвищ. — К., 1969. — 255 с.

- Реєстр — Реєстр Війська Запорозького 1649 року. Транслітерація тексту.— К., 1995.— 589 с.
- ССМ — Словник староукраїнської мови XIV–XV ст.— К., 1977–1978.— Т. 1–2.
- СУМ — Словник української мови.— К., 1970–1980.— Т. 1–11.
- Туп. — *Тупиков Н. М.* Словарь древнерусских личных собственных имен // Записки Отделения русского и славянского археологического общества.— СПб, 1903.— Т. 6.— С. 58–913.
- ХД — *Худащ М. Л., Демчук М. О.* Походження українських карпатських і прикарпатських назв населених пунктів (відантропонімі утворення).— К., 1991.— 267 с.
- Худащ — *Худащ М. Л.* Давньоруська спадщина в українській ойконімії: До питання критеріїв розрізнення // Давньоруська ономастична спадщина в східнослов'янських мовах : Зб. наук. праць.— К., 1986.— С. 101–104.
- Шульгач — *Шульгач В. П.* Праслов'янський гідронімічний фонд (фрагмент реконструкції).— К., 1998.— 367 с.
- Шульгач УСП — *Шульгач В.* Українсько-сербська ойконімна паралель // Зб. Матице српске за филол. и лингвистику.— 1998.— Т. 41/1.— С. 51–53.
- AGZ — Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z archiwum tak zwanego Bernardynskiego.— Lwów, 1868–1916.— Т. 1–24.
- Const. — *Constantinescu N. A.* Dicționar onomastic Romînesc / Ed. Academiei Republicii Populare Romîne.— București, 1963.
- Кп. — *Knappová M.* Příjmení // Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost.— Praha, 1994.— С. 610–624.
- Mold. — *Moldanová D.* Naše příjmení.— Praha, 1983.
- Mar. — *Maretič T.* O narodnim imenima i prezimenima u Hrvata i Srba // Rad Jugosl. Akad. znanosti i umjetnosti.— Zagreb, 1886.— Кп. 81.— С. 81–146; Кп. 2.— С. 69–154.
- Mikl. — *Miklosich F.* Die Bildung der slavischen Personennamen // Denkschr. c.k. Akad. Wiss. Philol.— hist. Kl.— Wien, 1860.— Bd 10.— С. 205–330.
- SČS — Slovník českých spisovatelů.— Praha, 1965.
- SSNO — Słownik staropolskich nazw osobowych.— Wrocław etc., 1965–1985.— Т. 1–7.
- Sv. — *Svoboda J.* Staročeská osobní jména a naše příjmení.— Praha, 1964.

СКОРОЧЕННЯ НАЗВ МІСТ ТА ОБЛАСТЕЙ

Вл — Волин. обл.; Дн — Дніпроп. обл.; Зк — Закарп. обл.; Зп — Запоріз. обл.; Кв м — м. Київ; Лв — Львів. обл.; Лв м — м. Львів; Мк — Миколаїв. обл.; Рв — Рівн. обл.; См м — м. Суми; Тр — Терноп. обл.; Тр м — м. Тернопіль; Хм — Хмельн. обл.; Хм м — м. Хмельницький; Хрс — Херсон. обл.; Чрк — Черкас. обл.

OSTASH L. R.

SLAVONIC AUTOCHTHONAL PROPER PERSONAL COMPOSITE NAMES IN CZECH AND UKRAINIAN

In the article the components of Slavonic autochthonous proper personal compound names (composites), which occur in family names of the Czechs and the Ukrainians, are analyzed. Those equal components, which were actively used in anthroponomy of both languages in the process of family name creation, are distinguished. Attention is attracted to similarity of models in transformation of these names into family names. Lists of suffixes, which were utilized by each of both languages in the process of forming family name from these proper personal names, are analyzed. Some specificity of determination of origin and initial meaning of family names formed from Slavonic autochthonous names-composites is established. In particular, it is assumed that there are several possible sources of their origin and ways of creation.

Key words: composite names, family name, derevational model, etymology.